

КОМИСИЯ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ ОБЩНОСТИ

Брюксел, 8.07.2005 г.

SEC(2005) 957

РАБОТЕН ДОКУМЕНТ НА КОМИСИЯТА

**КЪМ ЕВРОПЕЙСКА КВАЛИФИКАЦИОННА РАМКА ЗА УЧЕНЕ ПРЕЗ
ЦЕЛИЯ ЖИВОТ**

СЪДЪРЖАНИЕ

РЕЗЮМЕ И ВЪПРОСИ ЗА КОНСУЛТАЦИЯ

1. ВЪВЕДЕНИЕ

2. ЗАЩО ЕВРОПЕЙСКА КВАЛИФИКАЦИОННА РАМКА?

- 2.1. Квалификационните рамки като средство за поддържане на ученето през целия живот
- 2.2. Политическият мандат

3. КОНЦЕПТУАЛНА БАЗА НА ЕВРОПЕЙСКАТА КВАЛИФИКАЦИОННА РАМКА (ЕКР)

- 3.1. Учене и резултати от ученето
- 3.2. Компетенция
- 3.3. Квалификации
- 3.4. Квалификационна рамка
- 3.5. Мета-рамка

4. ОСНОВНИ ЦЕЛИ И ФУНКЦИИ НА ЕКР

5. ОБЩИ ПРЕПОРЪЧИТЕЛНИ СТЕПЕНИ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ УЧЕНЕТО

- 5.1. Осем степени
- 5.2. Резултати от ученето
- 5.3. Допълнителна и разяснителна информация за всяко ниво от ЕКР
- 5.4. Обобщение на индикаторите на препоръчителните степени
- 5.5. Как да се използват таблиците

6. ЕКР КАТО РАМКА ЗА СЪТРУДНИЧЕСТВО: ОБЩИ ПРИНЦИПИ

- 6.1. Осигуряване на качество
- 6.2. Валидиране на неформално и информално учене
- 6.3. Ориентиране и консултиране
- 6.4. Ключови компетенции

7. СРЕДСТВА И ИНСТРУМЕНТИ ЗА ПОДПОМАГАНЕ НА УЧАЩИТЕ

- 7.1. Интегрирана система за трансфер и натрупване на кредити за учене през целия живот; основни принципи
- 7.2. Европас
- 7.3. Портал Плотеус за Европейските възможности за учене

8. ОТГОВОРНОСТИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА НА НАЦИОНАЛНО И СЕКТОРНО РАВНИЩЕ

- 8.1. Връзка между ЕКР и националните квалификационни рамки или националните системи за квалификации
- 8.2. Съпоставимост на националните системи с ЕКР; принципи на самооценка и прозрачност
- 8.3. Секторна взаимовръзка с ЕКР

9. ЗАКЛЮЧЕНИЯ И ВЪПРОСИ ЗА КОНСУЛТАЦИЯ

- 9.1. Процес на консултиране
- 9.2. Въпроси за процеса на консултиране

ПРИЛОЖЕНИЕ 1 Резултати от ученето; напредване от 1 до 8 степен

ПРИЛОЖЕНИЕ 2 Обобщение на степените на ЕКР

ПРИЛОЖЕНИЕ 3 Допълнение, Дескрипторите от Дъблин и ЕКР

ПРИЛОЖЕНИЕ 4 Членове на експертната група на ЕКР

ПРИЛОЖЕНИЕ 5 Кратък речник на ключовите думи

РЕЗЮМЕ И ВЪПРОСИ ЗА КОНСУЛТАЦИЯ

Този документ очертава главните характеристики на възможната бъдеща Европейска квалификационна рамка – (ЕКР). Ръководителите на правителствата на страните от Европейския съюз, на срещата им в Брюксел през март 2005 г., изискаха създаването на ЕКР, като по този начин подкрепиха предишните препоръки (от февруари и декември 2004 г.), направени от Министрите на образованието и обучението. Документът представлява базата, върху която ще се състоят широк кръг от консултации в периода юли – декември 2005 г. от политиците, социалните партньори, заинтересованите страни и експерти по квалификационните системи в цяла Европа.

Основни цели и функции

ЕКР ще се разработва и внедрява на доброволен принцип, без да налага никакви юридически задължения и ангажименти. Тя е предвидена като мета – рамка, увеличаваща прозрачността и насърчаваща взаимното доверие. По такъв начин тя ще даде възможност на квалификационните рамки и системи на национално и секторно равнище да се обвържат една с друга, и така да се улесни трансфера и признаването на квалификациите на гражданите.

Въпреки това, Директивата за професионалните квалификации приета на 6 юни 2005¹г., е правният инструмент на равнище Европейски съюз и свързва държавите членки, що се отнася до признаване на професионалните квалификации в сферата на регулираните професии.

Основни елементи

ЕКР ще се състои от три основни елемента:

- Централно място ще има набор от обща препоръчителни точки, отнасящи се до резултатите от ученето, поместени в структура от 8 степени.
- Тези препоръчителни нива ще се поддържат от редица средства и инструменти, отнасящи се до индивидуалните нужди на гражданите (една интегрирана европейска система за трансфер и натрупване на кредити за учене през целия живот; инструментариума Европас, базата данни Плотеус за възможностите за учене).
- ЕКР ще включва също редица обща принципи и процедури,

1 Тази Директива замества 15 директиви в сила от много години. Тя премахва и модернизира съществуващия закон за признаване на професионалните квалификации без промяна на основните принципи. Новата директива все още не е публикувана.

осигуряващи насоки за сътрудничество между заинтересованите страни на различни равнища, съсредоточавайки се върху осигуряване на качеството, валидирането, ориентирането и ключовите компетенции.

Потребители и заинтересувани страни

Трите основни елемента от вероятната ЕКР са адресирани до различни групи от заинтересованите страни. Общите препоръчителни нива са разработени и написани в подкрепа на работата на политиците и експертите на национално и секторно равнище и осигуряват “мрежа за четене”, улесняваща сравненията и сътрудничеството между националните и секторни рамки и системи.

Същото се отнася до принципите и процедурите, подкрепящи сътрудничеството и координацията на политиките.

Общите инструменти и средства играят различна роля, чрез директно повишаване на индивидуалната мобилност при учене и работа. Приложимостта на ЕКР към отделните граждани ще бъде допълнително подсилена, когато националните и секторни квалификации са систематично отнесени към ЕКР.

Осем степени за оценяване резултатите от ученето

Квалификациите на всяка степен от ЕКР са описани (в таблица 1 и приложение 1) по отношение на три типа резултати от ученето.

- знания;
- умения;
- по-широки компетенции, описани като лични и професионални резултати.

Всяка степен от ЕКР е описана (таблица 1) по отношение на типичните резултати от ученето, които могат да бъдат свързани с квалификациите и квалификационните рамки в цяла Европа. Резултатите от ученето не включват подробности от специфични квалификации, тъй като те са национална и секторна отговорност. Започвайки съставянето на ЕКР по този начин, всяка национална или секторна квалификация или степен може да бъде съпоставена с определена степен на ЕКР, с участието на национални и секторни експерти и компетентни органи.

Допълнителна индикативна информация е предоставена (таблица 2) за обяснение на начина, по който степените на ЕКР могат да се свържат със

съществуващите системи и рамки за формално образование и обучение.

Тази обща информация трябва да е полезна в процеса на консултиране. На по-късен етап при достигане етапа на прилагане, таблица 2 трябва да бъде попълнена и занапред доразвивана от националните и секторни институции и организации.

ЕКР като рамка за сътрудничество

Предложението очертава връзката между ЕКР и квалификационните рамки и системи на национални и секторни равнища. Тъй като ЕКР е доброволна и няма да налага никакви юридически задължения, успехът на инициативата зависи от ангажираността към рамката от страна на различните заинтересовани страни, действащи на различни равнища.

Държавните институции трябва да определят как да свържат квалификациите в различните страни към ЕКР. От гледна точка на ЕКР, оптималният подход ще бъде всяка страна да създаде единна Национална рамка на квалификациите и да свърже тази Национална рамка с ЕКР. Отчитайки богатото разнообразие на системи за образование и обучение и техните етапи на развитие, всяка страна трябва да започне действия за свързване на съществуващите квалификационни структури и системи (единна национална рамка или разнообразни системи от квалификации) с ЕКР.

ЕКР също ще осигури обща препоръчителна позиция за да ориентира и информира развитието в образованието, обучението и ученето на секторно равнище. Където е възможно, развитието и напредъка в секторите трябва да се свърже с националната рамка, улеснявайки, по този начин, трансфера и съвместимостта. Общата препоръка на ЕКР ще направи възможна връзката на секторните инициативи с националните квалификации и така ще улесни трансфера и съвместимостта. Освен това, свързването на секторната рамка с ЕКР предполага приемане на ангажимент към набор от критерии, отнасящи се до качеството и прозрачността. Решението за свързване на секторните инициативи с ЕКР трябва да се направи от самите заинтересовани страни, след консултации с представители на държавните институции, отговорни за квалификациите.

Приложимост и достоверност

Успехът на Европейската квалификационна рамка зависи от нейната

приложимост и достоверност за образователните и обучаващите институции, работодатели и политици и най-вече за отделните учащи. В частност, заинтересованите трябва да са убедени, че една европейска мета-рамка е необходима и може да допринесе – непряко и пряко – за ученето през целия живот.

Следователно, рамката може да бъде развита и приложена само на базата на широк процес на консултиране. Следните въпроси са от особена важност за процеса на консултиране:

Обосновка на ЕКР

- Ще се изпълнят ли най-важните цели и функции на ЕКР, отразени в документа за консултиране?
- Какво е необходимо да заработи практически ЕКР (за индивидуалните граждани, за системите на образование и обучение, за пазара на труда)?

Препоръчителни степени и дескриптори

- Обхваща ли напълно в пълна степен 8-степенната структура сложността на ученето през целия живот в Европа?
- Обхващат ли адекватно дескрипторите за степените в таблица 1 резултатите от ученето и напредъка по степените?
- Какво трябва да бъде съдържанието и ролята на “допълнителната и индикативна информация “ върху структурите на образование, обучение и учене и входа (таблица 2)?
- Как могат да се свържат националните и секторни квалификации с предложените от ЕКР степени и дескриптори на резултатите от ученето?

Национални квалификационни рамки

- Как може да се развие във вашата страна Национална квалификационна рамка за учене през целия живот, отразявайки принципите на ЕКР?
- Как и за какъв период може да се развие вашата национална квалификационна система съобразно подхода за резултатите от ученето?

Секторни квалификации

- До каква степен ЕКР може да стане катализатор за развитие на секторно равнище?

- Как може ЕКР да бъде използвана за осъществяване на едно по-систематично развитие на знанията, уменията и компетенциите на секторно равнище?

- Как могат заинтересуваните страни на секторно равнище да бъдат включени в процеса на подпомагане прилагането на ЕКР?

- Как може да бъде подобрена връзката между развитието на секторите и националните квалификации?

Взаимно доверие

- Как може ЕКР да допринесе за развитието на взаимно доверие (напр. на базата на общи принципи за осигуряване на качество) между заинтересуваните страни, обвързани с ученето за цял живот, на европейско, национално, секторно и местно равнище?

- Как може ЕКР да стане препоръка за повишаване на качеството на всяко едно равнище на учене през целия живот?

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Този документ очертава основните характеристики на възможната бъдеща Европейска квалификационна рамка (ЕКР)². Ръководителите на правителствата на страните от Европейския съюз, на срещата си в Брюксел през март 2005 г., заявиха създаването на ЕКР, като по този начин подкрепят и утвърждават предишните препоръки (от февруари и декември 2004 г.) направени от Министрите на образованието и обучението.

Документът представлява базата, върху която ще се състоят обширни консултации в периода юли и декември 2005 г. от политици, социални партньори, заинтересовани страни и експерти по квалификационни системи от цяла Европа.

Както е представена тук вероятната ЕКР се предвижда като мета-рамка, която ще позволи на квалификационните рамки на национално и секторно равнище да се свържат и комуникират една с друга и така да развият прозрачност на европейско равнище. Рамката ще улесни трансфера, прозлачността и признаването на квалификациите, дефинирани тук (виж глава 3) като резултати от ученето, оценени и удостоверени от компетентни органи на национално или секторно равнище. Принципна функция на ЕКР ще бъде да засили взаимното доверие и сътрудничество между различните заинтересовани страни, свързани с ученето през целия живот. Това е важно за премахване на бариерите за признаване на ученето и за даване на възможност на учащите да използват по-добре своите знания, умения и компетенции. Ролята на ЕКР ще бъде да даде допълнителна възможност и да повиши мобилността на учащите и мобилността на пазара на труда извън границите на страните. Тъй като ЕКР ще се прилага на доброволен принцип и не поражда никакви юридически задължения, нейната роля ще бъде да засили промяната, посредством подкрепяне и информиране реформата на национално и секторно равнище.

• Същността на ЕКР ще бъде набор от общи препоръчителни точки, отнасящи се до резултатите от ученето, определени в йерархия от 8 степени. Тези препоръчителни степени са първоначално създадени и написани да подкрепят работата на политиците, заинтересованите страни и експертните

² Документът за консултиране е подготвен от Комисията с активната подкрепа на представител на експертна група (виж приложение 4) от различните образователни сектори (висше образование, последваща група по Болонския процес, професионално образование и обучение, образование за възрастни, студенти) и интересите на пазара на труда (сектори, работодатели, синдикати)

органи в страните членки и секторите.

- Препоръчителните степени не могат да са валидни самостоятелно и ще са подкрепени от редица средства и инструменти, адресирани към нуждите на отделните граждани, особено чрез прилагането и разпространението на интегрирана Европейска система за трансфер и натрупване на кредити за учене през целия живот, Европас и базата данни Плотеус за възможностите за учене. Следвайки приемането на ЕКР, индивидуалните квалификации, дадени на национално или секторно равнище, трябва да съдържат ясна препоръка към рамката, бъдещо подсилване на директната приложимост на рамката и общите препоръчителни степени за гражданите.

- В заключение, ЕКР ще съдържа и набор от общи принципи и процедури, даващи насоки, разработени по Програма 2010 за образование и обучение, за сътрудничество между заинтересованите страни на различни равнища, особено по отношение на осигуряване на качество, валидиране, ориентиране и ключови компетенции.

Директивата за професионалните квалификации, приета на 6 юни 2005г.³, е правният инструмент на равнище Европейски съюз, който свързва страните членки, що се отнася до признаването на професионалните квалификации в сферата на регулираните професии. При решаване на това, дали да разрешат признаване, компетентните власти са задължени от клаузите на Директивата, които са базирани на измерими критерии, напр. вид и продължителност на обучението и професионалния опит. Всяка препоръка в този документ, отнасяща се до признаване на квалификациите, не трябва да се чете в смисъл на прилагане на Директивата за признаване на професионалните квалификации в областта на регулираните професии. Следователно, компетентни национални власти не могат да налагат никакви допълнителни изисквания базирани на ЕКР. Още повече, че законните права за получаване признаване на квалификациите на емигриращите работници се базират единствено на изискванията отразени в Директивата.

Развитието на ЕКР е в пряка връзка с предложението за “ Рамка за квалификации в областта на европейското висше образование” (ЕВО), прието от министрите на конференция по Болонския процес, през май 2005 г. в Берген.

---

³ Тази директива замества 15 директиви в сила от много години Тя премахва и модернизира съществуващия закон за признаване на професионалната квалификация без променяне на основните принципи. Новата директива все още не е публикувана.

Тъй като обхватът на ЕКР ще бъде по-широк, отколкото този на рамката за висше образование, съпоставимост ще се осигурява между тези две инициативи с цел развитие на една цялостна Европейска квалификационна рамка за учене през целия живот.

Този документ представя в някои подробности обосновката на ЕКР (глава 2), основните цели и функции за постигане (глава 3), концептуалната база (4), общите препоръчителни степени (5), общите принципи и процедури, които могат да се прилагат (6), помощните средства и инструменти, които може да бъдат включени (7), възможната взаимовръзка между ЕКР и заинтересованите страни на национално и секторно равнище (8), и накрая, кратки заключения и списък от въпроси, които ще се задават по време на предстоящия процес на консултиране (9). Приложен е също кратък речник на ключовите термини, не включени в глава (4).

2. ЗАЩО ЕВРОПЕЙСКА КВАЛИФИКАЦИОННА РАМКА?

Ученето през целия живот се превърна в необходимост в Европа, характеризираща се с бърза социална, технологична и икономическа промяна. Застаряващото население акцентира на тези предизвикателства, подчертавайки необходимостта от непрекъснато осъвременяване и обновяване на знанията, уменията и широките компетенции. Реализацията на ученето през целия живот е усложнено от липсата на комуникация и сътрудничество между доставчиците на образование и обучение и властите на различни равнища. Барьерите между институциите и държавите не само спират достъпа до образование и обучение, но също пречат на ефективното използване на знанията и компетенциите, които вече са придобити⁴. Този проблем е причинен първоначално от липсата на прозрачност на квалификациите, от нежеланието да се признаят “чуждите” квалификации и от липсата на споразумения, които да позволяват на гражданите да трансферират квалификации от една система в друга. Той също е причинен следствие на тенденцията да се гледа на неформалното и самостоятелното учене (например на работното място) като на по-нискостоящо в сравнение с формалното учене в началното образование и обучение.

Това са само някои от основните проблеми и предизвикателства, които

---

⁴ Това може би е случаят между общественно-академичните и частно-комерсиалните сектори, за които е необходимо да се осигурят подходящи квалификации с цел да се увеличат способностите за заетост на квалифицираните работници, в частност на изследователите, и в двата сектора.

ще се разгледат от Европейската квалификационна рамка.

2.1 Квалификационните рамки като средство за насърчаване на ученето през целия живот.

Квалификационни рамки са създадени в много страни и сектори – в Европа и извън границите на Европа (Организация за икономическо сътрудничество и развитие (OECD) 2003, 2004). Тези рамки са с различна форма и вид, отчитайки националните и секторни особености. Общото при тях е желанието да се справят с увеличаващата се сложност на съвременните системи на образование, обучение и учене. Тяхната главна цел е да изяснят (на студенти, родители, доставчици на обучение, работодатели и политици) главните пътища за всяка квалификация, как да се напредва, до каква степен е позволен трансфер и на каква база се вземат решенията за признаването и. Квалификационните рамки се използват също за осигуряване на качество и развитие; предоставят препоръка за подобряване на местно, регионално, секторно, и национално равнище.

В ситуация, където мобилността на работниците и учащите нараства, където гражданите все повече съчетават образование и обучение от различни страни и където ученето през целия живот е станало необходимост, комуникацията между тези рамки придобива все по-голямо значение. Въпросите, свързани с напредък, трансфер, натрупване, признаване и развитие на качеството могат да се разглеждат в ограничена степен в контекста на една (изолирана) национална или секторна рамка; следователно, предизвикателството е да се построят мостове между тези рамки и системи, давайки възможност за комуникация, сравнение и взаимно доверие.

2.2 Политически мандат

От 2003 г. европейските политици неведнъж приканват за развитие и прилагане на Европейска квалификационна рамка, засилвайки връзките между рамките на национално и секторно равнище и по този начин насърчавайки ученето през целия живот.

Съвместният междинен доклад на Съвета (по образование) и Комисията (от февруари 2004 г.) за прилагането на работната програма ⁵ “Образование и Обучение 2010” дава приоритет на развитието на Европейска квалификационна

---

⁵ http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/doc/jir_council_final.pdf

рамка, която ще допринесе съществено за постигане на Лисабонската стратегия. Докладът посочва, че такава рамка може да представлява обща препоръка, даваща възможност и съдействаща за прозрачността, трансфера и признаването на квалификациите и компетенциите в Европа.

В Комюникето от Маастрихт (14 декември 2004 г.) за бъдещите приоритети на разширеното Европейско сътрудничество в професионалното образование и обучение (ПОО), министрите по ПОО в 32-те страни-членки на ЕС, европейските социални партньори и Комисията се договориха да се даде приоритет на развитието на отворена и гъвкава Европейска квалификационна рамка, осигурявайки обща препоръка за улесняване признаването и трансфера на квалификации в ПОО и в общото (средно и висше) образование⁶.

За висшето образование, Берлинската конференция на министрите (септември 2003 г.), по Болонския процес, насърчи страните-членки да разработят свързваща рамка на квалификациите. В резултат на това, министрите приеха "Рамка за квалификациите в областта на европейското висше образование", по време на Бергенската конференция, май 2005 г.. Що се отнася до връзката между европейското висше образование (ЕВО) и ЕКР министрите заявиха, че е решаващо да *"... се осигури допълването между рамката за ЕВО и предложената по-широка рамка за квалификации за учене през целия живот, обхващаща общото и професионалното образование и обучение и неразработвана до този момент в Европейския съюз и в участващите страни."*

През март 2005 г. Европейският съвет прикани за приемане на ЕКР през 2006 г., значително подсилвайки политическата база за по-нататъшното развитие на тази инициатива.

3. КОНЦЕПТУЛНА БАЗА НА ЕКР

Успешното развитие и приложение на ЕКР изисква общото разбиране на

---

⁶ Комюникето от Маастрихт посочва, че *"такава рамка ще подобри пропускливостта в образованието и обучението, ще осигури препоръка за валидиране на неформално придобитите компетенции и ще подкрепи гладкото и ефективно функциониране на европейския, националните и секторни пазари на труда. Рамката трябва да бъде подкрепена от набор от общи препоръчителни нива. Тя трябва да бъде подкрепена от инструменти, съгласувани на европейско равнище, особено от механизми за осигуряване на качество, за създаване на взаимно доверие. Рамката трябва да улеснява доброволното развиване на компетентно базирани решения на европейско равнище, давайки възможност на секторите да отразяват новите предизвикателства в образованието и обучението, породени от интернационализацията на търговията и технологиите.*

⁷ "Европейското висше образование – постигане на целите", Комюнике от конференцията на европейските министри, отговарящи за висшето образование, Берген, 19-20 май 2005 г.

определени ключови термини. Следните дефиниции на учене и резултати от ученето, квалификации, компетенции и рамка (и) са базирани на работата на OECD, Cedefop и други международни организации и вземат предвид напредъка по Болонския и Копенхагенския процеси. Концепцията е приспособена към специфичната цел за развитие на Европейска мета-рамка за квалификации. Поредица от други приложими концепции са дефинирани в приложение 5.

3.1 Учене и резултати от ученето

Ключовата цел на ЕКР (виж също глава 4) е да подкрепи ученето през целия живот и да се увери, че резултатите от ученето са правилно оценени и използвани. Cedefop осигурява следните дефиниции за учене:

Ученето е кумулативен процес, в който индивидите постепенно асимилират все по-сложни и абстрактни същности (концепции, категории и образци на поведение или модели) и/или придобиват умения и по-широки компетенции. Процесът протича самостоятелно, например посредством свободни дейности или в условия на формалното учене, които включват работното място.

Терминът “резултати от ученето” е една съществена част от полаганите усилия на национално, регионално и секторно равнище да се реформират системите на образование и обучение. Това е илюстрирано в професионалното образование и обучение, където редица европейски страни са въвели системи, базирани на изпълнението, отнасящи се до резултатите от ученето. Същата тенденция може да бъде открита във висшето образование, където резултатите от ученето се разглеждат като съществен елемент на протичащите реформи. В заключение, много от усилията за развитие и установяване на секторно-ориентирани квалификации (и квалификационни рамки) използват резултатите от ученето като изграждащи блокове. В този контекст се използва следната дефиниция⁸:

Наборът от знания, умения и/или компетенции, които индивидът е придобил и/или е способен да демонстрира след завършване на процеса на

⁸ Тази дефиниция се базира на елементи, посочени от Cedefop (2004 г.) и Болонската работна група за квалификационните рамки, февруари 2005 г., стр. 39.

учене. Резултатите от ученето са официален отчет на това какво се очаква от учащите да знаят,, да разбират и/или да могат да правят в края на периода на учене.

Резултатите от ученето могат да бъдат формулирани за редица цели; във връзка с индивидуалните курсове, уроци, модули и програми. Освен това, те могат да бъдат използвани от националните власти за формулиране на всички квалификации, понякога структурирани в или свързани с квалификационните рамки и системи. Международните организации могат да използват резултатите от ученето за целите на прозрачност, съпоставимост, трансфер на кредити и признаване.

3.2 Компетенция⁹

На основата на изследвания на литературни източници от Франция, Великобритания, Германия и Съединените Щати, се предлага следната смесена дефиниция за компетенция:

Компетенцията включва: а) познавателна компетенция, включваща използването на теория и концепции, както и самостоятелно (скрито) знание придобито чрез опит; б) функционална компетенция (умения или ноу-хау), онези неща, които човек трябва да може да прави в дадена област на работата, ученето или социалната дейност, в) лични компетенции, включващи знания за това как да се държим в специфична ситуация и г) етични компетенции, включващи притежанието на някои личностни и професионални ценности.

Концепцията е използвана по обединяващ начин, като израз на способността на индивида да съчетава - по самостоятелен начин, скрито или ясно формулирано, в специфичен контекст - различните елементи на знанията и уменията, които притежава. Аспектът на самостоятелността е критичен към концепцията, тъй като това дава основата за различаване на различните нива

---

⁹ Дефинициите на квалификациите и компетенциите, посочени в този текст, са съпоставими с тези, одобрени от европейските социални партньори през 2001 г.: Компетенциите са знания, умения и ноу-хау, приложени и усвоени в дадена работна ситуация; Квалификациите са формален израз на професионалните способности на наетия работник. Те са признати на национално или секторно равнище.

на компетентност. Придобиването на определено ниво на компетентност може да се разглежда като способността на индивида да използва и съчетава знанията си, уменията си и по-широките компетенции, според разнообразните изисквания, породени от специфичния контекст, ситуация или проблем. Казано по друг начин, способността на индивида да се справя със сложността, непостоянството и промяната определя нивото му на компетентност. Това разбиране за компетенциите ще бъде отразено в препоръчителните нива на ЕКР, описани в този документ, като ще се прави разлика между знания (отразяващи елемент (а) от гореспоменатата дефиниция), умения (отразяващи елемент (б)), и по-широки компетенции (отразяващи елементи (в) и (г)).

3.3 Квалификации

Терминът *квалификация* е изключително важен за ЕКР и трябва да бъде дефиниран по начин, по който се приспособяват до колкото е възможно съществуващите общи разбирания. Предлага се следната дефиниция, базирана на работата, осъществена от OECD:

Квалификация се придобива, когато компетентният орган определя, че ученето на индивида е достигнало специфичния стандарт от знания, умения и по-широки компетенции.

Стандартът за резултатите от ученето е утвърден посредством процес на оценяване или успешно завършване на курса на обучение. Ученето и оценката за квалификация може да се осъществи чрез програма за обучение и/или опита на работното място. Квалификацията дава официално признаване на оценката на пазара на труда и при понататъшното образование и обучение. Квалификацията може да бъде законово право да се практикува дадено занятие.

По принцип, квалификациите са базирани на пълномощията на националните власти по образование и обучение. Ние наблюдаваме все повече, че институциите и асоциациите извън контекста на националните квалификационни политики претендират за правото да узаконяват резултатите от ученето. ЕКР трябва да вземе предвид тази тенденция, за да улесни връзките между националните и секторни квалификационни рамки и системи.

3.4 Квалификационна рамка

Квалификационните рамки, действащи на национално, регионално и секторно равнище, могат да приемат много форми и този термин също изисква общо разбиране. Текущата работа на OECD дава следната дефиниция:

Квалификационната рамка е инструмент за развитие и класификация на квалификациите според редица критерии за нивата на ученето. Този набор от критерии може да се съдържа в самите квалификационни дескриптори или да е ясно формулиран под формата на набор от дескриптори за всяко от нивата. Обхватът на рамките може да обхваща всички постижения от ученето или може да бъде ограничен до специфичен сектор, например начално образование, образование и обучение за възрастни или в някаква професионална област. Някои рамки може да имат повече очертани елементи и по стегната структура, отколкото други; някои може да имат законова база, докато други да представляват консенсус на гледните точки на социалните партньори. Всички квалификационни рамки, обаче, създават база за повишаване на качеството, достъпа, връзките и общественото признаване или признаването от пазара на труда на квалификациите в страната и на международно равнище.

3.5 Мета-рамка

Мета-рамка - като ЕКР - поддържа функцията на организационна система, която дава възможност на потребителите да виждат ясно как квалификации, обхванати в различни национални и секторни системи имат връзка помежду си. Това може да стане посредством структура на общи препоръчителни степени на резултатите от ученето. Трябва да се има предвид, обаче, че тази система не притежава функции за детайлно уеднаквяване на специфичните квалификации една към друга, както и функции, свързани с регулиране, юрисдикция, преговори за заплащане или осигуряване на качество, считано често за необходими на национално или секторно равнище. Това означава, че мета-рамката може да изглежда доста различно от общите квалификационни рамки. Ние предлагаме следната дефиниция:

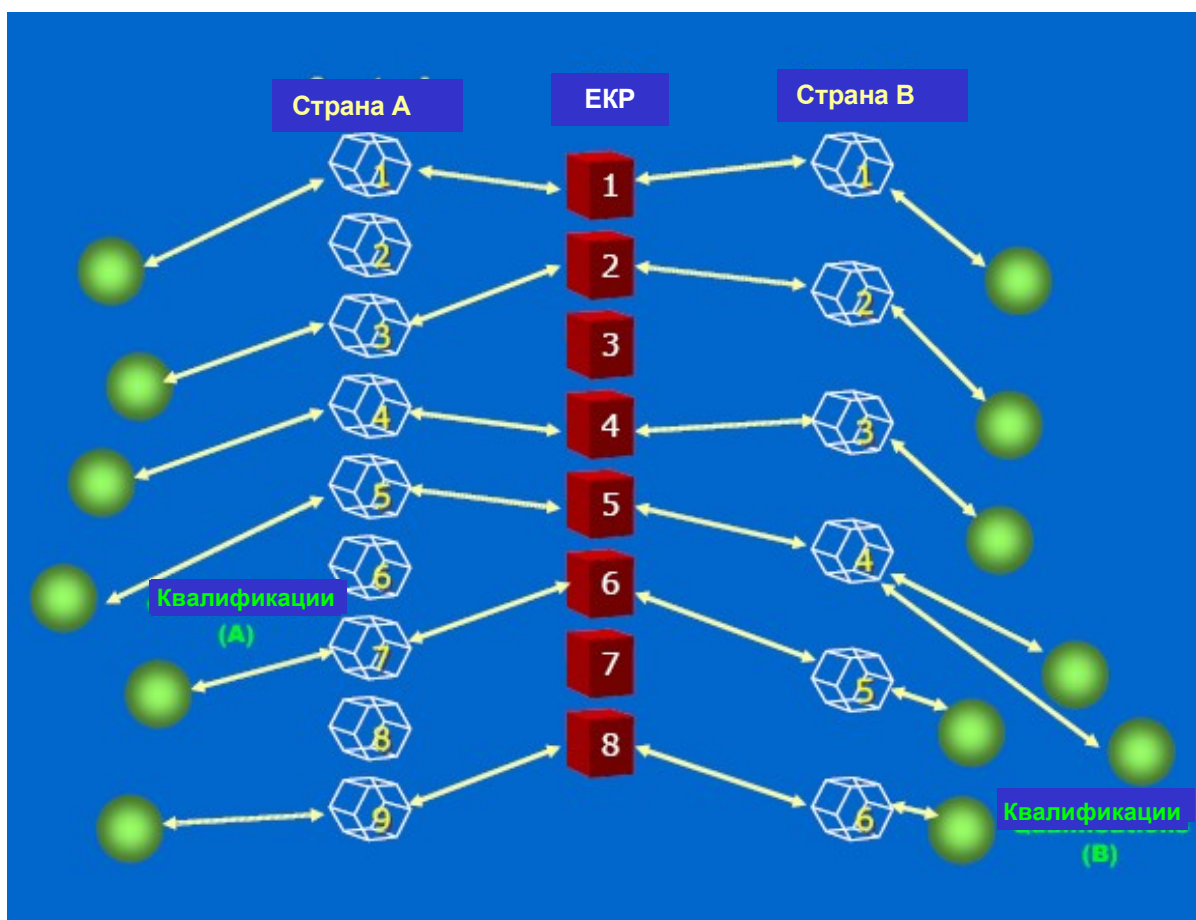
Мета-рамката може да бъде разбрана като средство, даващо възможност на една квалификационна рамка да се свързва с други рамки, и в

резултат на това, една квалификация да се свързва с други, които обикновено са локализирани в друга рамка. Мета-рамката има за цел да създаде увереност и доверие при установяването на връзка между квалификациите в страните и секторите посредством дефиниране на принципи за осигуряване на качество, ориентиране и информирание, а механизми за трансфер и натрупване на кредити могат да се прилагат така, че прозрачността необходима на национално и секторно равнище да може да е международно достъпна.

Фигура 1 илюстрира как взаимовръзката между различните национални рамки и системи може да се опрости посредством представянето на общи препоръчителни нива и общи принципи за сътрудничество. Фигурата илюстрира – по абстрактен начин – съществуващата сложност на националните рамки и системи. Сътрудничество, базирано на двустранни или многостранни контакти, между рамките и системите би било изключително трудно и силно би ограничило прозрачността, трансфера и признаването на квалификациите.

Фигура 1 МЕТА-РАМКА ДАВАЩА ВЪЗМОЖНОСТ И ОПРОСТЯВАЩА ВРЪЗКАТА МЕЖДУ НАЦИОНАЛНИТЕ КВАЛИФИКАЦИОННИ РАМКИ И СИСТЕМИ.

ЕКР е описана тук като мета-рамка, даваща възможност на националните и секторни рамки и системи да се свързват и комуникират една с друга. Рамката ще улесни трансфера, прозрачността и признаването на квалификациите – схващано като резултати от ученето, оценени и удостоверени от компетентен орган на национално и секторно равнище. Основна функция на тази рамка ще бъде да повиши взаимното доверие между различните заинтересовани страни, ангажирани с ученето през целия живот. Това се счита за необходимо предварително условие за премахване на бариерите пред ученето и за по-добро използване на съществуващите знания, умения и по-широки компетенции. ЕКР ще изпълнява следните специфични функции:

- ЕКР ще създаде обща препоръчителна позиция, отнасяща до резултатите от ученето и нивата на компетентност, опростявайки комуникацията между доставчиците на образование и обучение и учащите. Това изисква препоръчителни нива и дескриптори, които са достатъчно общи да обхванат разнообразието на квалификациите, съществуващи на национално

и секторно равнище. По същото време те трябва да могат да правят разлика между различните нива – изразени в повишаване на компетенцията и експертността.

- ЕКР ще функционира като транслационно средство – конвертор или четяща мрежа – правейки възможно да се позиционират и сравняват резултатите от ученето. Това е важно на европейско равнище, но все повече и на национално, регионално и секторно равнище.

- ЕКР ще функционира като обща препоръка за осигуряване на качество и развитие на образованието и обучението.

- ЕКР ще даде препоръка за развитие на секторните квалификации. Въвеждането на общи препоръчителни степени и дескриптори ще направи възможно за заинтересованите страни да идентифицират взаимните връзки, съвместните действия и възможните съвпадения.

- ЕКР ще даде сила за промяна на европейско, национално и секторно равнище в рамките на перспективата на ученето през целия живот, подкрепяща последващите действия и прилагането на общите цели за европейските системи на образование и обучение, договорени през 2002 г.

ЕКР ще бъде в пряка връзка с политиките и експертните органи на национално и секторно равнище, отговорни за образованието, обучението и политиките и системите за учене. Връзката на ЕКР с гражданите ще бъде осигурена чрез разработването и прилагането на общи средства и инструменти, като трансфер и система за натрупване на кредити, Европас инструмента и базата данни Плотеус за възможностите за учене. След приемането на ЕКР, индивидуалните квалификации, придобити на национално и секторно равнище трябва да съдържат ясна препратка към ЕКР, допълнително засилвайки пряката връзка на рамката с гражданите.

Следните специфични функции няма да бъдат изпълнени от ЕКР:

- ЕКР няма да замести съществуващите или възникващите национални и/или секторни рамки; тя ще изпълнява допълнителни и различни задачи и няма да се схваща като “сумата” или “представителна средна” на националните/секторните рамки.

- ЕКР не може да съдържа подробни описания на специфични квалификации, пътеки за учене или условия за достъп. Това ще бъде задача на квалификационните рамки на национално и/или секторно равнище. Национални

системи и институции ще поддържат капацитета им за повишаване и разширяване извън посоченото в ЕКР.

- ЕКР не може да обхване процесите на дефиниране на нови квалификации или на свързване на квалификациите с потенциалните потребители. Това отново ще бъде задача на квалификационните рамки на национално и секторно равнище.

- ЕКР няма директно да изпълнява функциите на подробно изравняване или сравняване на специфичните квалификации една с друга, а също така и функциите, свързани с регулация, законодателство, договаряне на заплащането и осигуряване на качеството, които често се считат за необходими на национално или секторно равнище.

- ЕКР няма да е средство за вземане на решения за признаване. Тези решения трябва да се вземат от съответните секторни, национални или международни агенции или официални институции на базата на нарасналата прозрачност, осигурена от ЕКР.

Сравнена с националните и секторни рамки, ЕКР ще изпълнява различни функции. ЕКР ще се занимава с нуждите на заинтересованите страни (доставчици и потребители на образование, обучение и учене) на различни равнища. ЕКР трябва:

- да дава възможност на гражданите да се ориентират в рамките на сложните системи и между тях и да определят своите резултати от ученето.

- да осигурява директна подкрепа на властите и институциите, отговарящи за образованието и обучението и на другите доставчици, като им дава възможност да поставят и сравняват предложенията си за учене според общоприетата препоръка в цяла Европа.

- да осигурява обща препоръка за институциите, признаващи резултатите от образованието, обучението и ученето. ЕКР може също да се окаже важна за оценяване и признаване на квалификациите извън Европейския съюз.

- да осигурява рамка за секторните и браншови организации и асоциации, позволявайки им да определят взаимните си връзки, обединенията и възможното застъпване между предложенията на секторно и национално равнище.

Горепосоченият списък показва, че ЕКР е многоцелева рамка,

необходима да обслужва много заинтересовани страни, действащи на различни равнища. Общото за всички тях е необходимостта да се занимават с ученето през целия живот.

Ролята на ЕКР ще бъде да осигури общ методически и концептуален подход и така да информира и подкрепя реформата на национално и секторно равнище. Когато въвеждането на неписана препоръчителна структура сама по себе си ще допринесе за промяна, тогава трябва да се приеме набор от принципи и процедури, напътстващи сътрудничеството и взаимодействието между заинтересованите страни и рамки на европейско, национално и секторно равнище. Следователно, разработването на ЕКР трябва да върви успоредно с разработването на националните и секторни квалификационни рамки за ученето през целия живот. Това ще съответства на предложенията във висшето образование, където прилагането на Европейската рамка е свързано със създаването на национални рамки (виж също глави 6 и 8).

5. ОБЩИ ПРЕПОРЪЧИТЕЛНИ СТЕПЕНИ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ УЧЕНЕТО

Същността на ЕКР ще бъде набор от препоръчителни точки, дефинирани от резултатите от ученето, които ще са свързани с квалификациите посредством квалификационните рамки (национални и секторни), които се използват в Европа. Тези препоръчителни точки ще се разпределят в йерархични нива, които обхващат пълният набор от квалификации от задължителните образователни училища до най-съвременната квалификация на старши професионалистите, включвайки квалификации, придобити чрез неформално и самостоятелно учене и чрез възможности за учене през целия живот.

Продължителността на квалификациите е описано като се използва най-подходящите национални и секторни препоръчителни точки за най-широка оценка на предложените квалификации – това понякога приема формата на национална квалификационна рамка с няколко степени. ЕКР ще се изгражда върху тези национални и секторни системи, така че е важно броя на нивата в ЕКР да отразява текущите модели за степени и пълния обхват на информацията от международни изследвания за степените в квалификационните рамки.

5.1 Осем степени

Проведеното изследване в подкрепа на разработването на система за трансфер на кредити в ПОО (професионално образование и обучение), посочи, че 8-те нива биха били подходящ брой за Европейската рамка, обхващащи висшето образование и ПОО¹⁰. Броят на нивата беше базиран на анализ на данни от изследвания, от структури на трудовия опит в компании и от Болонското споразумение на циклите във висшето образование. Осем степенната структура дава също "най-доброто съответствие", подходящо за основните национални квалификационни структури в много страни. Необходимо е да се намери баланс между наличието на малък брой разширени нива, лесни за разбиране, и по-голям брой нива, осигуряващи по-подробна информация за всяка степен, но която ще стане трудна за приемане като прозрачна рамка. След като докладът на Cedefop беше публикуван, подходът за 8-те степени бе посрещнат с широко одобрение от много институции с интерес към квалификационните системи, включително и тези, действащи извън сферата на ПОО.

Всяко от препоръчаните нива в ЕКР изисква описание на това, какво е отличителното на квалификациите, които се класифицират на това ниво. Описването на тези дескриптори на нивата е сложен процес, тъй като са възможни много форми на описание. Използването на концепцията за компетенцията като изграждащ блок от дескриптори на степените предлага яснота на много потребители на квалификационните рамки и ще позволи на ЕКР да стане истинска мета квалификационна рамка, която позволява на държавите и сектори задачата за определяне на подробностите на структурата на програмите за учене и квалификационната структура (включително съдържание, изпълнение и оценяване). Препоръката за компетенциите и резултатите от ученето ще съответства също на насоката на инструментите на висшето образование, такива като Европейска система за трансфер и натрупване на кредити (ЕСТНК), и в същото време тя е удобна концепция за много квалификации в ПОО.

5.2 Резултати от ученето

---

¹⁰ Това изследване, осъществено от Cedefop по искане на Комисията (Coles and Qates 2005), се отнася до опита на страните, разработващи квалификационни рамки за учене през целия живот, както и до академичните изследвания, изучаващи различните нива на развитие на компетенциите (например работата, извършена от Dreyfus, Jacques и други).

Експертната група по услугите на Европейската комисия даде съвет, че квалификациите на всяко ниво в ЕКР трябва да бъде описано по отношение на три вида резултати от ученето:

- знания;
- умения; и
- по-широки компетенции описани като лични и професионални резултати.

Тези три вида резултати могат да бъдат описани на всяко ниво от рамката по начин, по който улесняват разширяването и илюстрирането и от националните и секторни институции. В последствие, всяко ниво на ЕКР може да бъде описано по отношение на очакваните типични резултати от ученето и не трябва да включва подробности от специфичните квалификации или системи, действащи в държавите и секторите. С този подход към ЕКР всяка национална или секторна квалификация или ниво могат да бъдат съчетани от националните и секторни експерти и компетентни институции със специфично ниво от ЕКР.

Осъществена е изчерпателна работа, за да се формулират видовете резултати от ученето подходящи за Европейската рамка. Направена е препоръка към различни доклади, които са били възложени да изяснят въпросите, свързани с описанието на резултатите от ученето и компетенциите. Трите вида резултати от ученето (знания, умения и лични и професионални компетенции) се разработват от най-ниско ниво на квалификация до най-високото. Важно е да се направи опит да се дефинира този напредък при резултатите от ученето, така че нивата от ЕКР да са очевидно прогресивни и да могат да бъдат дефинирани последователно, когато всички три вида резултати от ученето се комбинират за формиране на дескриптор на нивата. Таблица 1 по-долу представя 8 общи препоръчителни степени и е базирана на анализ на напредъка в трите вида резултати от ученето. Приложение 1 осигурява същата информация в различен формат, с цел да се подчертае напредъка на трите вида резултати от ученето от осемте степени.

Тези компетенции трябва да са придобити на края на задължителното образование и обучение и да се поддържат чрез ученето през целия живот. Тези компетенции отчасти са интегрирани в общите препоръчителни степени и дескрипторите на ЕКР. Това особено се отнася до "научаване как да се учи", "междупличностни и граждански компетенции", "предприемачество" и

"изразяване на културата", включени в категорията "лични и професионални компетенции". Другите ключови компетенции, като например чуждоезикови компетенции, дигитални умения и математика, наука и технологии, са формулирани на ниво, което е по-подходящо за националните и секторните рамки.

Развитието на ЕКР, и особено на общите препоръчителни степени и дескриптори, показва как горните ключови компетенции играят важна роля в степените и областите на учене и за целия обхват на квалификациите.

Препоръките на Съвета за ключовите компетенции, планирани за 2006 г., ще дадат възможност за създаването на ясна връзка и единство с ЕКР.

Таблица 1: Осем препоръчителни степени на Европейската квалификационна рамка, определени според резултатите от ученето

Степен	Знания	Умения	Лични и професионални компетенции			
			(а) Самостоятелност и отговорност	(б) Компетенции за учене	(в) Комуникативни и социални компетенции	(г) Професионални компетенции
1	Помни основни общи знания	Прилага основни умения за изпълнение на прости задачи	Изпълнява трудови или учебни задачи под пряко ръководство и показва лична ефективност в проста и стабилна работна среда.	Приема насочване в ученето	Отговаря на проста писмена или вербална комуникация Показва своята социална роля	Показва разбиране на процедурите за решаване на проблеми
2	Помни и разбира основни знания в областта, обхвата на знанията е ограничен до факти и основни идеи	Прилага умения и ключови компетенции ¹¹ за изпълнение на задачи, водени от правила, определящи рутинна дейност и стратегии Избира и прилага основни методи, средства и материали	Поема ограничена отговорност за подобряване изпълнението в работата или ученето в проста и стабилна работна среда и в познати, хомогенни групи	Търси насочване в ученето	Отговаря на проста, но детайлна писмена или вербална комуникация Приспособява ролята си в различни социални условия	Решава проблеми, като използва предоставена му информация
3	Прилага знания в областта, включващи процеси, техники, материали, инструменти, оборудване, терминология и някои теоретични идеи	Използва редица специфични за областта умения за изпълнение на задачите и показва лична интерпретация чрез избор и приспособяване на методи, средства и материали. Оценява различни	Поема отговорност за изпълнението на задачите и показва известна независимост в работата или ученето в относително стабилна работна среда с някои променящи се фактори.	Поема отговорност за собственото учене	Създава (и отговаря на) детайлна писмена или вербална комуникация. Поема отговорност за самостоятелното разбиране и поведение	Решава проблеми като използва добре познати източници на информация и взема предвид някои социални последици.

11 <http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/doc/basic2004.pdf>

Степен	Знания	Умения	Лични и професионални компетенции			
			(а) Самостоятелност и отговорност	(б) Компетенции за учене	(в) Комуникативни и социални компетенции	(г) Професионални компетенции
		подходи към задачите				
4	Използва широк спектър от специфични за областта практически и теоретични знания	<p>Развива стратегически подходи към задачите в работата или ученето, като прилага специализирани знания и използва експертни източници на информация.</p> <p>Оценява резултатите от гледна точка на прилаган стратегически подход.</p>	<p>Управлява ролята си под чуждо ръководство в работната или учебната среда, която обикновено е предвидима, с включени редица фактори, водещи до промяна и където някои фактори са взаимносвързани.</p> <p>Прави предложения за подобряване на резултатите</p> <p>Контролира рутинната работа на другите и поема известна отговорност за обучение на други лица.</p>	Показва самостоятелна насоченост в ученето	<p>Създава (и отговаря на) детайлна писмена или вербална комуникация в необичайни ситуации</p> <p>Прилага самостоятелно разбиране за промяна на поведението си.</p>	Решава проблеми като обобщава информация от експертни източници и взема предвид съответните социални и етични особености.
5	Използва широк спектър от практически и теоретични знания, често специализирани в областта и показва, че осъзнава границите на знанията си	<p>Развива стратегическо и творческо отношение при изследване на решения за добре дефинирани конкретни и абстрактни проблеми</p> <p>Показва възможност за трансфер на теоретични и</p>	Самостоятелно управлява проекти, които изискват решаване на проблеми, с редица фактори, някои, от които взаимодействат и водят до непредвидими промени	Оценява своето учене и определя потребностите си за понататъшно учене	Изразява идеи по добре структуриран и адекватен начин пред наблюдатели, супервайзъри и клиенти, като използва качествена и количествена	<p>Формулира отговори за абстрактни и конкретни проблеми</p> <p>Показва опит в оперативно взаимодействие в областта</p>

Степен	Знания	Умения	Лични и професионални компетенции			
			(а) Самостоятелност и отговорност	(б) Компетенции за учене	(в) Комуникативни и социални компетенции	(г) Професионални компетенции
		практически знания в разработването на решения на проблемите	Показва творчество при разработването на проекти Ръководи хора и оценява своето и чуждото изпълнение Обучава другите и развива екипната работа		информация Изразява широк вътрешен мироглед, показваш ангажираност с други хора	Прави оценки, основани на съответните социални и етични аспекти
6	Използва подробни практически и теоретични знания в областта. Някои от знанията са водещи в областта и включват критично разбиране на теории и принципи	Показва майсторско владение на методи и инструменти в сложни и специализирани области и демонстрира иновации в прилаганите методи Намира и поддържа аргументи при решаване на проблеми	Показва възможност за създаване на администрация, отговорност за управление на средства и екипи в непредвидима работна или учебна среда, изискваща решаването на сложни проблеми с множество взаимодействащи фактори. Показва творчество в разработването на проекти и показва инициативност в управленски процеси, включващи обучение	Постоянно оценява своето учене и определя потребностите си за понататъшно учене	Комуникира, предава идеи, проблеми и решения на специализирана и неспециализирана аудитория, като използва редица количествена и качествена информация. Изразява широк вътрешен мироглед, определящ солидарност с други хора	Набира и интерпретира подходящи данни в областта, предназначени за решаване на проблеми Показва опит в оперативно взаимодействие в сложна околна среда Прави преценки, основани на социалните и етични аспекти, появяващи се по време на учене или работа.

Степен	Знания	Умения	Лични и професионални компетенции			
			(а) Самостоятелност и отговорност	(б) Компетенции за учене	(в) Комуникативни и социални компетенции	(г) Професионални компетенции
			на други лица за изграждане на екипната работа			
7	<p>Използва високо специализирани практически и теоретични знания в областта. Някои от знанията са водещи в областта. Тези знания формират основата за оригиналност в разработването и/или прилагането на идеи.</p> <p>Показва критично осъзнаване на знанията в областта и връзките между различните области</p>	<p>Прави основана на изследвания диагноза на проблемите чрез интегриране на знания от нови или интердисциплинарни области и прави преценки с помощта на непълна или ограничена информация</p> <p>Развива нови умения в отговор на появяващи се знания и техники</p>	<p>Показва лидерство и иновация в работата и ученето, в непозната, сложна и непредвидима среда, изискваща разрешаване на проблеми с редица взаимодействащи фактори</p> <p>Оценява стратегическото изпълнение на екипа</p>	<p>Показва самостоятелност в насоката на учене и високо равнище на разбиране</p>	<p>Предава резултатите от проекти, методи и обобщения на специализирана и неспециализирана аудитория, използвайки подходящи техники</p> <p>Разглежда внимателно и отразява социалните норми и отношения и действа за тяхната промяна</p>	<p>Решава проблеми чрез интегриране на комплексни източници на знание, които понякога са непълни, в нова и непозната среда.</p> <p>Показва опит в оперативно взаимодействие в управлението на промяната в сложна околна среда.</p> <p>Отговаря на научните, социалните и етични аспекти, проявяващи се по време на учене или работа.</p>
8	<p>Използва специализирани знания за критичен анализ, оценка и синтез на нови и сложни идеи, които са водещи в областта.</p>	<p>Изследва, формулира, създава, прилага и адаптира проекти, които водят до нови знания и нови процедурни решения</p>	<p>Показва постоянно лидерство, иновация и самостоятелност в работна и учебна среда, които са нови и изискват решаването на проблеми, включващи много</p>	<p>Показва капацитет за постоянна ангажираност с разработването на нови идеи или процеси и високо равнище на разбиране на</p>	<p>Комуникира с властите, като се ангажира с критичен диалог със специалисти</p> <p>Разглежда внимателно и</p>	<p>Критичен анализ, оценка и синтез на нови и комплексни идеи и стратегическо вземане на решения, основано на тези процеси.</p>

Степен	Знания	Умения	Лични и професионални компетенции			
			(а) Самостоятелност и отговорност	(б) Компетенции за учене	(в) Комуникативни и социални компетенции	(г) Професионални компетенции
	Разширява или предефинира съществуващите знания и/или професионална практика в областта или във връзките между различни области		взаимодействащи фактори.	учебния процес.	отразява социалните норми и отношения и води действията за тяхната промяна	Показва опит в оперативното взаимодействие с капацитет за стратегическо вземане на решения в сложна околна среда. Чрез действия насърчава социалния и етичен напредък

Задачата на страните-членки, националните власти, секторните организации и доставчиците на обучение ще бъде да разгледат съществуващите квалификации и програми и да се убедят, че те могат да се разбират като квалификации, базирани на резултатите от обучението, като по този начин те могат да се препоръчат в Европейската квалификационна рамка (ЕКР). Представената по-горе таблица с резултатите от ученето е средството, с чиято помощ експертите и съответните организации ще решат тази задача. Някои специфични квалификации могат частично да се свържат с едни резултати от ученето и с по-малко фокусиране върху други резултати. Не е възможно всяка една квалификация да съответства на типовете резултати от ученето на различните степени. Отделни квалификации, придобивани на национално или секторно равнище, могат да се разпростират върху повече степени на ЕКР. Поради тази причина, таблица 1 дава възможност за търсене на най-добро съответствие на националните и секторните квалификации с дадена степен, като тя не трябва да се разглежда като точен набор от резултати за всяка от степените.

„Дъблинските дескриптори“, приети в рамките на Болонския процес за координация на висшето образование, са използвани предимно при определянето на четирите най-високи степени на ЕКР. Там, където „Дъблинските дескриптори“ са коригирани за да служат като дескриптори на ЕКР, това е направено с цел (а) да се постигне единност с дескрипторите за по-ниските степени, (б) за осигуряване фокуса върху резултатите от ученето при ЕКР и (в) да се включат резултатите от високите степени на професионалното образование и обучение. Приложение 3 представя допълването между „Дъблинските дескриптори“ и дескрипторите на ЕКР.

5.3 Допълнителна и разяснителна информация за всяка степен на ЕКР

Разработването на допълнителна и разяснителна информация, свързана с входа и системите на ЕКР, ще бъде отговорност на всяка от страните-членки. Въпреки това, на този етап може би ще бъде полезно за експертите, които използват дескрипторите на степените, представени в таблица 1 – по-специално в процеса на консултиране и при възможното прилагане на ЕКР така, както е описана тук - да разполагат с някои примери за разяснителна информация за степените в ЕКР. За тази цел е подготвена поредица от

примери, свързани със степените (таблица 2), които се обвързват по-пряко с контекста на процеса на квалификация, но които не представляват част от самите препоръчителни степени. В тази връзка, препоръчваме таблица 1 да се чете заедно с допълнителната и разяснителна информация от таблица 2.

Таблица 2 включва информация за аспектите на системите за квалификация, които не се свързани пряко с резултатите от ученето, като например предоставянето на програми и развитието на работното място и в ученето, които нормално се свързват с определено равнище на квалификация. Ясно е, че поради разнообразието от практики в Европа и в отделните сектори прави невъзможно създаването на определеност в тези аспекти на системите за квалификация. Информацията трябва да се приема като обща и индикативна, поради което трябва да се използва с внимание в различните условия.

Таблица 2 отразява факта, че системи, базирани на входа и на изхода, съществуват успоредно една на друга. Тъй като, подходът, базиран на резултатите дава по-добра основа за мета-рамка, необходимо е тези два подхода да се обвържат с някой друг. Сегашната версия на таблицата е написана с общи и индикативни понятия, използвайки примери, поради което ще бъде необходимо - при прилагането на ЕКР - отделните страни да я напишат отново, съобразно специфичните си потребности.

Таблица 2. Допълнителна информация за степените в ЕКР

Степен	Допълнителна информация, която е типична и индикативна за всяка степен
1	<p>Учебният контекст е прост и постоянен и е фокусиран в общо изучаване на основни умения.</p> <p>Ученето обикновено се развива в рамките на задължителното образование и допринася за общото образование, но също се постига и чрез програми за обучение на възрастни (вкл. популярното обучение за възрастни), както и чрез създаване на възможности за неформално и самостоятелно учене.</p> <p>Когато на младите хора се преподават основни знания и умение, те се развиват в контролирана среда, чрез директни методи на преподаване. Ученето основно се провежда в училище, колеж, център за обучение, в извънучилищна програма за обучение или в предприятие. Учебното съдържание, в повечето случаи, е добре съставено и регулирано. Въпреки това, развитието на базисните умения е също тясно свързано със самостоятелното учене на работното място и в общността.</p> <p>Институциите, регулиращи образованието и обучението, прилагат системи за осигуряване на качеството на формалните квалификации на степен 1.</p> <p>Придобиването на квалификации на степен 1 дава по-нататъшни възможности за учене и достъп до неквалифицирана работа, която може да съдържа и елемент на по-нататъшно обучение. Тази степен често е входа към жизнения път на хора без квалификация.</p>
2	<p>Учебният контекст е постоянен и е фокусиран върху разширяването на базисните умения (вкл. ключовите компетенции ¹²).</p> <p>Ученето на тази степен формално се получава в рамките на задължителното образование и може да включва въведение в работата.</p> <p>Ученето основно се провежда в училище, колеж, център за обучение на възрастни или в предприятие. Ученето може също да се провежда чрез неформални средства, на работното място или чрез обучение за възрастни в общностите.</p> <p>Знанията и уменията се изучават формално в контролирана среда чрез директно преподаване и наставничество. Учебното съдържание е добре съставено и регулирано. Въпреки това, развитието на базисните умения често е тясно свързано със самостоятелното учене на работното място и в общността.</p> <p>Институциите, регулиращи образованието и обучението, определят осигуряване на качеството на формалните квалификации на степен 2.</p> <p>Придобиването на квалификации на степен 2 дава по-нататъшни възможности за включване в програми за квалификационно обучение и достъп до неквалифицирана работа, която може да съдържа елемент на по-нататъшно обучение. Тази степен може да бъде входа към жизнения път.</p>
3	<p>Учебният контекст за развиване и показване на компетенции на тази степен е като цяло стабилен, но някои фактори се променят от време на време, като дават пространство за индивидуална изява при подобряването на използваните методи. Хората с такава степен на квалификация обикновено имат известен опит в областта на работата или ученето.</p> <p>Придобиването на степен 3 отразява формалното учене в горната степен на средното образование или образованието за възрастни (вкл. популярното обучение за възрастни на трудовия пазар) в училища, колежи, учебни центрове или учене на работното място. Степен 3 също отразява неформалното учене на работното място.</p>

¹² <http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/doc/basic2004.pdf>

Степен	Допълнителна информация, която е типична и индикативна за всяка степен
	<p>Поради горната степен на средното образование или поради базисното обучение по професията, квалификациите от степен 3 се признават заради общото образование и базата умения, като подходящи за изпълнение на различни трудови задачи.</p> <p>Директното преподаване и наставничеството се основни характеристики на формалните програми за учене. Учебното съдържание е добре съставено и регулирано. Възможности за неформално учене се създават чрез програми за обучение на работното място или в общността.</p> <p>Институциите, регулиращи образованието и секторното развитие, определят осигуряване на качеството на формалните квалификации на степен 3.</p> <p>Квалификациите на степен 3 обикновено дават възможност за започване на нискоквалифицирана работа, за по-нататъшно обучение или висше образование. Тази степен може да бъде входа към жизнения път.</p>
4	<p>Контекстът за развитие и демонстриране на компетенции на тази степен обикновено е предвидим. Редица от включените фактори могат да доведат до промени в контекста на ученето, като някои са взаимно свързани. Лице с такава степен на квалификация обикновено има опит в работата или ученето в определена област.</p> <p>Придобиването на степен 4 отразява завършване на горната степен на средното образование и известно формално учене след задължителното образование, образованието за възрастни, включително обучението на трудовия пазар и популярното обучение за възрастни. Провежда се в различни институции и приема също така и формата на неформално учене чрез работа. Квалификациите от степен 4 се използват като вход за учене във висшето образование.</p> <p>Наставничеството е основна черта на учебната програма. Съдържанието на програмите за формално учене е добре съставено и се регулира от компетентните институции в съответната област.</p> <p>Осигуряването на качество на степен 4 е широко детерминирано от експертните мнения, базирани на институционални и секторни споразумения.</p> <p>Лицата с такава степен на квалификация обикновено се насочват към по-нататъшно учене (понякога и към висше образование) или към заетост в квалифицирана работа. Тази степен на квалификация също предполага понататъшно специализирано обучение за тези, които търсят професионално израстване. Квалификация на степен 4 дава достъп до квалифицирана работа, която може да се извършва самостоятелно и е свързана с надзорни и координационни задължения.</p>
5	<p>Обикновено учебните ситуации на тази степен изискват решаването на проблемите да се извършва в предварително определен учебен процес. Съществуват много фактори, които си взаимодействат и се променят, а оттам правят и контекста до известна степен непредвидим. Ученето се базира на опита в дадена област, която често е специализирана.</p> <p>Квалификациите на степен 5 обикновено следват завършването на учебна програма след средното образование, като например, чиракуване, съчетано с програма за последващо практикуване в съответната област. Такава квалификация, която свързва средното с висшето образование и обучение, придобиват техниките и мениджърите на високо равнище. Квалификациите на тази степен, придобивани във висшето образование, са свързани с “късия цикъл” (в рамките на първия цикъл) от квалификации в рамката, разработена по Болонския процес, и често се допълват с разширени учебници.</p> <p>Ученето на тази степен изисква известна самостоятелност от страна на учащите и обикновено се извършва чрез инструкции по добре определени процедури и област на знания.</p>

Степен	Допълнителна информация, която е типична и индикативна за всяка степен
	<p>Осигуряването на качеството се определя чрез експертна оценка, съчетана с институционалните процедурни изисквания.</p> <p>Придобиването на квалификации от степен 5 дава достъп до програмите на висшето образование от степен 6 (често с известно кредитиране), до заетост във висококвалифицирана работа или до развитие в кариерата, чрез по-добро признаване на способностите за работа. Тези квалификации също дават пряк достъп до работни места, изискващи управленски задължения.</p>
6	<p>Учебните ситуации на степен 6, обикновено, не са стабилни и изискват решаването на комплексни проблеми в учебния процес. Съществуват много взаимодействащи фактори, което означава, че промените в контекста са непредвидими. Ученето често е високо специализирано.</p> <p>Ученето за квалификации на степен 6 обикновено се провежда в институциите на висшето образование. Освен това, по време на работа също се осигуряват условия с достатъчни изисквания, и секторните и професионални институции признават ученето, извършено по този начин. Ученето за степен 6 е надграждане на ученето в средното общо образование и въпреки, че е подкрепено с разширени учебници, често включва някои аспекти, които са водещи в дадената област на изучаване. Такава квалификация се придобива от хора, работещи със знания или от професионални мениджъри.</p> <p>Квалификациите на степен 6 са свързани с първия цикъл на квалификациите във висшето образование в рамката, разработена по Болонския процес.</p> <p>Ученето се води от експерти чрез директно преподаване или чрез практически инструкции. Учащите имат ограничен контрол върху формалното съдържание и използваните методи, но от тях се очаква да проявяват независимост в изследванията и отношение към проблемите.</p> <p>Осигуряването на качеството се определя чрез експертна оценка, съчетана с институционалните процедурни изисквания, обикновено включваща и оценка от трета страна.</p> <p>Квалификациите от степен 6 осигуряват достъп до възможности за професионална заетост и често се разглеждат като входни квалификации за кариера в професионална и управленска работа. Квалификациите от степен 6 дават достъп и до по-нататъшни възможности за учене във висшето образование.</p>
7	<p>Типичните учебни ситуации са непознати и изискват решаването на проблеми, включващи много взаимодействащи си фактори, като не всички са очевидни за учащите. Много фактори се променят, което прави учебния контекст сложен и непредвидим. Ученето често е високо специализирано.</p> <p>Формалното учене за квалификациите от степен 7 обикновено се извършва в институциите на висшето образование и включва знания и разбиране, основано и/или разширено на материята от степен 6. Секторните и професионалните институции признават ученето за тази степен, осъществено в работна среда. Такива квалификации придобиват старши професионалисти и мениджъри.</p> <p>Квалификациите от степен 7 са свързани с втория цикъл на квалификациите във висшето образование в рамката, разработена по Болонския процес.</p> <p>Ученето, обикновено, е свързано с независима работа с други хора от същото или по-високо равнище. Съществува известна възможност за развитие на работата или за учене според интересите. Нормално е оказването на известно насочване от хората на по-високо равнище в областта.</p> <p>Осигуряването на качеството на тази степен се определя от оценката на експерти, свързана с институционалните процедурни изисквания.</p>

Степен	Допълнителна информация, която е типична и индикативна за всяка степен
	Квалификациите от степен 7 дават достъп до заетост и развитие на кариерата в специализираната (или тясно свързана с нея) област. Също така те дават възможност за по-нататъшно специализирано учене в системата на висшето образование.
8	<p>Учебните ситуации за квалификациите от степен 8 са непознати и изискват решаването на проблеми, които включват много взаимодействащи си фактори, някои, от които се променят, не са очевидни за учащите и не могат да се предвидят, което прави контекста сложен и непредвидим. Ученето се извършва във високо специализирана област.</p> <p>Ученето за тези квалификации, в повечето случаи, се провежда в специализирани висши учебни заведения. Учащите, придобили квалификация на степен 8, показват систематично разбиране на изучаваната област и майсторство при използването на уменията и методите за изследване в областта.</p> <p>Квалификациите от степен 8 са свързани с третия цикъл на квалификациите във висшето образование в рамката, разработена по Болонския процес.</p> <p>Ученето на тази степен често е независимо от формални учебни програми и се извършва чрез самостоятелни действия, насочвани от други експерти от по-високи равнища. Хората, работещи на тази степен, ръководят другите за постигане на по-високи експертни степени.</p> <p>Осигуряването на качеството на тази степен се определя от оценката на експерти, свързана с институционалните процедурни изисквания.</p> <p>Квалификациите от степен 8 дават достъп до заетост в специализирани области и развитие на кариерата в дейности, изискващи изследователски умения, академична работа и ръководство.</p>

5.4 Обобщени индикатори на препоръчителните степени

Осемте степени с дескриптори, фокусирани върху резултатите от ученето ще съставят ядрото на възможна ЕКР: степените са отправните точки, които ще бъдат средството за обсъждане между различните национални и секторни системи. Някои от потребителите не се нуждаят в детайли от таблицата на резултатите от ученето. В тяхна помощ са разработени обобщени индикатори на това, какво представлява всяка степен на ЕКР (приложение 2). По-широкото разглеждане на квалификационните степени не отразява подробностите на резултатите от ученето, представени в таблица 1, но има предимството да бъде кратко обобщено изложение за всяка степен, което е полезно като средство за бързи справки. Тези широкообхватни индикатори не се разглеждат като част от ЕКР, но са насока към дескрипторите за резултатите от ученето за трите типа компетенции.

5.5 Как се ползват таблиците

Дескрипторите, показани в тази част, дават широка подкрепа за различните потребители, които търсят отправни точки в ЕКР. Всеки инструмент има различна роля в предлагания вид подкрепа: например:

- *таблицата за резултатите от ученето* (таблица 1) е основата на ЕКР, и както е описано тук, тя дава на експертите по квалификация средството за детайлна проверка на националното или секторно осигуряване и за оценка на съответствието със степените в ЕКР.

- *допълнителната и разяснителна информация* (таблица 2) предлага различен вид информация на хората, желаещи да добият общо впечатление за това, как съществуващите процеси на квалификация се свързва със степените на ЕКР и за потенциалните връзки между различните аспекти на системите за квалификация в различните страни. Тази информация не е свързана с резултатите и докато се представя във формата на отделни степени няма определена връзка със степените на ЕКР. Въпреки това, тя може да бъде полезна в процеса на консултиране и прилагане за по-широк кръг граждани, които имат квалификации от различни страни, включително учащи, кариерни съветници, работодатели, социални партньори и доставчици на обучение.

- *Кратките индикатори на степените* (приложение 2) са за хора, които искат да придобият общ поглед върху осемте степени на квалификация, предлагани за ЕКР, включително работодатели, социални партньори и доставчици на обучение.

6. ЕКР КАТО РАМКА ЗА СЪТРУДНИЧЕСТВО: ОБЩИ ПРИНЦИПИ

Успехът на ЕКР зависи от нейната възможност да допринесе за доброволното и ангажирано сътрудничество между заинтересуваните страни в образованието, обучението и ученето на всички равнища. И докато общите дескриптори на степените ще играят ключова роля, то това сътрудничество трябва да почива също и на определени общи принципи и процедури. Това е съобразено със съвместния междинен доклад на Европейския съвет и Комисията (февруари 2004 г.) за развитието на елементите на образованието и обучението от Лисабонския процес. Там се казва:

‘... разработването на общи европейски препоръки и принципи е полезно за подкрепа на националните политики. Въпреки, че тези общи препоръки и принципи не са задължителни за страните-членки, те

допринасят за създаването на взаимно доверие между основните действащи лица и насърчават реформата (...) Тези принципи трябва да се разработят приоритетно и да се прилагат на национално равнище, вземайки предвид националната ситуация и уважавайки компетенциите на страните-членки.'

Общите принципи и процедури могат да се разработят в редица области, но специално внимание трябва да се обърне на осигуряването на качеството, валидирането на неформалното и самостоятелното учене, ориентирането и консултирането и повишаването на ключовите компетенции. На европейско равнище вече е извършена съществена работа в тези четири области и следващите раздели показват как тази работа може да се свърже и интегрира в ЕКР.

6.1 Осигуряване на качеството

Осигуряването на качеството (ОК) е критично измерение в предлаганата Европейска квалификационна рамка и обвързването с редица общи принципи е предпоставка за сътрудничество между заинтересуваните страни на различни равнища. Тази част е изградена въз основа на опита в професионалното образование и обучение и във висшето образование, и съдържа ограничен брой принципи за осигуряване на качеството, които могат да станат неразделна част от ЕКР.

Системите за осигуряването на качеството са изградени на национално равнище с цел усъвършенстване и отговорност на образованието и обучението. Тяхна цел е повишаване ефективността и прозрачността на дейността на всички равнища, като с това се повиши взаимното доверие, признаването и мобилността вътре и между отделните държави. Осигуряването на качеството се занимава с дейността и с резултатите от ученето. Трябва да се отбележи, че осигуряването на качеството не гарантира подобряване на качеството. Това е отговорност на тези, които предоставят образование и обучение. Осигуряването на качеството може, обаче, да им окаже съществена подкрепа.

Страните-членки, институциите и съответните заинтересувани страни остават напълно отговорни за определянето на политиките, системите и процедурите по осигуряване на качеството. Те са различни за различните сектори и степени, в съответствие със структурата на обществото, специфичния контекст и институционалната среда. С оглед на разнообразието и комплексния характер на подходите за осигуряване на качеството в и между страните-

членки, съществува необходимост от подобряване на прозрачността и съгласуването на политиката и практическите разработки в тази област.

Това може да се постигне чрез общи европейски принципи, които ще отразяват общото разбиране за добри подходи за осигуряване на качеството. Тези принципи ще подпомогнат политиците и практиците да получат по-добър поглед върху това, как работят съществуващите модели за осигуряване на качеството, да определят областите за усъвършенстване и да вземат решения, основани на общите препоръки.

При изграждането на обща рамка за осигуряване на качеството в професионалното образование и обучение¹³, стандарти и насоки за осигуряване качеството във висшето образование¹⁴, могат да се приемат някои общи принципи за осигуряване на качество на европейско равнище като част от ЕКР.

Общи принципи за осигуряване на качеството в образованието и обучението

- Осигуряване на качество (ОК) е необходимо за да осигури отговорност и усъвършенстване на образованието и обучението
- Политиките и процедурите по ОК трябва да обхващат всички равнища на системите за образование и обучение
- ОК трябва да е неделима част от вътрешния мениджмънт на институциите за образование и обучение
- ОК трябва да включва редовна оценка на институциите или програмите от външни институции или агенции за мониторинг
- Външните институции или агенции за мониторинг на ОК трябва също да бъдат обект на редовни проверки
- ОК трябва да включва измерения за контекста, входа, процеса и изхода, като поставя ударението върху изхода и резултатите от ученето.
- Системите за ОК трябва да включват:
  - Ясни и измерими цели и стандарти;
  - Насоки за приложение, включително участие на заинтересуваните страни;
  - Съответните ресурси;
  - Последователни методи за оценка, включващи самооценка и външна

---

1 3 Копенхагенски процес, декември 2002 г.

1 4 Болонски процес, Комюнике на министрите, Берген, 19-20 май 2005 г.

проверка;

- Механизми за обратна връзка и процедури за подобряване;
- Широко достъпни резултати от оценяването

- Инициативите по ОК на международно, национално и регионално равнище трябва да се координират, с цел осигуряване на поглед върху тях, единност, синергичност и възможност за системен анализ.

- ОК трябва да бъде съвместен процес между различните равнища, включвайки всички заинтересувани страни, вътре и между държавите в Европа.

- Насоките за ОК на европейско равнище трябва да осигуряват препоръчителни точки за оценяване и изучаване на сродния опит.

6.2 Валидиране на неформалното и самостоятелното учене

Повечето европейски страни се намират в процес на разработване и прилагане на методи и системи за валидиране на неформалното и самостоятелното учене. Това дава възможност на индивида да придобие квалификация на основата на учене, проведено извън формалното образование и обучение, допринасяйки за целта на ученето през целия живот.

Редица общи европейски принципи за определяне и валидиране на неформалното и самостоятелното учене са потвърдени (май 2004 г.) от Съвета (по образование) под формата на Заключение на Съвета. Отразявайки експерименталния характер на редица подходи за валидиране, основната цел на това заключение е да стимулира увеличаването на обмяната на опит¹⁵, подобряване на сравнимостта между системите и подобряване на общото качество и достоверност.

Тези принципи се отнасят пряко към ЕКР и могат да насочват сътрудничеството между заинтересуваните страни на различни равнища. Принципите покриват четири основни аспекта, които се считат за особено подходящи:

- *Права на индивида*: Определянето и валидирането на неформалното и самостоятелното учене трябва, по принцип, да бъде доброволно за индивида. Трябва да се осигури равен достъп и равно и честно отношение към всички индивиди. Личността и правата на индивидите трябва да се уважават.

---

¹⁵ Тази обмяна на опит се подкрепя и от Европейския списък за валидиране на неформалното и самостоятелното учене. Пилотната версия на списъка се намира на: <http://www.ecotec.com/europeaninventory2004/>

- *Задължения на заинтересуваните страни:* Заинтересуваните страни трябва да създадат, съобразно своите права, отговорности и компетенции, системи от подходи за определяне и валидиране на неформалното и самостоятелното учене. Те трябва да включват подходящи механизми за осигуряване на качеството. Заинтересуваните страни трябва да осигурят на индивидите ориентиране, консултиране и информиране за тези системи и подходи.

- *Сигурност и доверие:* Процесите, процедурите и критериите за определяне и валидиране на неформалното и самостоятелното учене трябва да са справедливи, прозрачни и подкрепени с механизми за осигуряване на качеството.

- *Достоверност и законност:* Системите и подходите за определяне и валидиране на неформалното и самостоятелното учене трябва да уважават законовите интереси и да осигуряват балансирано участие на заинтересуваните страни. Процесът на оценяване трябва да бъде безпристрастен и трябва да се въведат механизми за избягване на всякакъв конфликт на интереси. Трябва да се осигурят и оценители със съответната професионалната компетентност.

Така общо формулирани, тези принципи предоставят важни насоки за бъдещото развитие на методите и системите за валидиране в Европа.

6.3 Ориентиране и консултиране

В областта на ориентирането и консултирането се наблюдава изключителен прогрес на европейско равнище. След 2002 г. бяха постигнати следните резултати:

- Набор от препоръки за осигуряване на качеството на системите за ориентиране през целия живот.

- Приемане (през 2004 г.) на Резолюция на Съвета за ориентирането през целия живот

- Публикуване на наръчник за политиките по ориентирането през целия живот (през 2005 г.), насочен към политиките

Разработването на общи европейски цели и принципи за ориентиране с цел подкрепа на развитието на националните политики е залегнало като препоръка на Съвместния доклад "Образование и обучение 2010" от март 2004

г. на Съвета и Комисията към Съвета на Европа.

Тези принципи трябва да станат неразделна част от ЕКР и да поддържат съвместния преглед и развитието на услугите по ориентирането на европейско, национално, регионално и местно равнища.

6.4. Ключови компетенции

Работата по ключовите компетенции, започната в рамките на работната програма "Образование и обучение 2010", е свързана с Европейската квалификационна рамка. Съвместният междинен доклад на Комисията и Съвета от 2004 г. препоръчва работата да продължи чрез прилагането на редица общи принципи и препоръки. На основата на тези препоръки на Комисията са дефинирани 8 ключови компетенции:

комуникация на матерен език, комуникация на чужд език, базисни компетенции по математика, наука и технологии, дигитални компетенции, научаване как да се учи, междуличностни и граждански компетенции, предприемачество и изразяване на културата

Тези компетенции трябва да са придобиват на края на задължителното образование и обучение и да се поддържат чрез ученето през целия живот. Тези ключови компетенции отчасти са интегрирани в общите препоръчителни степени и дескрипторите на ЕКР. Това особено се отнася до "научаване как да се учи", "междуличностни и граждански компетенции", "предприемачество" и "изразяване на културата", включени в категорията "лични и професионални компетенции". Другите ключови компетенции, като например чуждоезикови компетенции, дигитални умения и математика, наука и технологии са формулирани на ниво, което е по-подходящо за националните и секторните рамки.

Развитието на ЕКР, и особено общите препоръчителни степени и дескриптори, показва как горните ключови компетенции играят важна роля във всички степени и области на учене и за целия обхват на квалификациите.

Препоръките на Съвета за ключовите компетенции, планирани за 2006 г., ще дадат възможност за създаването на ясна връзка и единство с ЕКР.

7. СРЕДСТВА И ИНСТРУМЕНТИ ЗА ПОДПОМАГАНЕ НА УЧАЩИТЕ

Необходимо е ЕКР да бъде пряко свързана с отделния човек и неговите усилия да продължава да учи през целия живот. Това частично ще бъде осъществено чрез въвеждането на общи препоръчителни точки, които ще подпомогнат учащите и работниците при планиране на кариерата си през целия живот. В допълнение, трябва да се установят твърди връзки между ЕКР и трансфера и механизмите за натрупване на кредити, рамката Европас за прозрачност на квалификациите и портала Плотеус за възможностите за учене.

7.1 Интегрирана система за трансфер и натрупване на кредити за учене през целия живот: основни принципи

Приоритетно място на ученето през целия живот и необходимостта да се стимулира трансфера на квалификации между институциите, системите и националните граници подчертава необходимостта от една интегрирана Европейска система за трансфер и натрупване на кредити за учене през целия живот. Въвеждането на 8 степенната ЕКР ще улесни разработването и прилагането на тази система. Използвайки опита във висшето образование (Европейска система за трансфер на кредити - ЕСТК) и в ПОО (европейски кредити в професионалното образование и обучение - ЕКПОО), интегрираната система за трансфер и натрупване на кредити за учене през целия живот може да бъде изградена на следните основни принципи:

- Трябва да се прилага на доброволна основа;
- Трябва да бъде достатъчно опростена и функционална, да бъде практически приложима за отделните хора, доставчиците на образование и обучение, органите на властта, отговарящи за квалификациите и други заинтересувани институции¹;
- Трябва да бъде изградена въз основа на прозрачни и съгласувани принципи, насърчавайки взаимното доверие между заинтересованите групи;
- Трябва да бъде изградена въз основа на резултатите от ученето, придобити в процеса на учене във формални, неформални и самостоятелни условия;
- Трябва да бъде достатъчно гъвкава за да покрива разнообразието от образование и обучение, придобити през целия живот (начално и продължаващо образование и обучение във формалните системи, както и

---

¹ Тази система не е подходяща за прилагане на Директивата за признаване на професионалните квалификации в областта на регулираните професии.

учене, придобито в неформални и самостоятелни условия);

- Трябва да осигури описание на квалификациите и елементите, на които те могат да се подразделят – по отношение на знания, умения и компетенции. Елементите на учене, за които трябва да се натрупват кредити, трябва да са свързани със степените в ЕКР чрез националните класификации;

- Трябва да улеснява отделните хора при оценяване и признаване на техните знания, умения и компетенции, когато им е необходимо и под формата на елементи, следвайки подходяща оценка;

- Трябва да позволява натрупване на елементи;

- Трябва да позволява трансфер на елементи;

- Трябва да осигурява система за разпределение на кредитните точки за всички квалификации и за елементите, на които те могат да се подразделят;

- Трябва да позволява разнообразни методи за оценка на резултатите от ученето.

7.2 Европас

Рамката на Европас е въведена през януари 2005 г. и обединява всички европейски документи, подкрепящи прозрачността на квалификациите. Подходът на портфолиото прави възможно отделните граждани да представят своите резултати от ученето по един опростен, ясен и гъвкав начин пред образователните институции, работодателите или други организации. Двата документа - Европас автобиография (CV) и Европас Езиков паспорт - могат да се попълват от отделните лица; трите други документа - Европас Допълнение към сертификати, Европас Допълнение към дипломи и Европас Мобилност - трябва да се попълват и издават от компетентни организации. Тези документи постепенно ще станат достъпни (през 2005 г.) на повече от 20 езика.

Трябва да се установят ясни връзки между Европас документите и препоръчителните степени на ЕКР. Бъдещите разработки на Европас портфолиото и съставните му документи трябва да вземат под внимание общите препоръчителни степени и дескрипторите на ЕКР и да се базират на резултатите от ученето.

7.3 Порталът Платеус за европейските възможности за учене

Порталът Платеус за възможностите за учене има за цел да помага на студентите, на търсещите работа, на работници, съветници по ориентирание и

преподаватели да намерят информация за образование, обучение и възможности за учене в Европа (Интернет страници на университетите, бази данни на училища и професионално обучение и курсове за образование на възрастни). Порталът Плотеус представя описание и обяснение за различните образователни системи в европейските страни ¹⁷.

Бъдещото развитие на портала Плотеус трябва тясно да е свързано с ЕКР. Общите препоръчителни степени на ЕКР трябва да се използват като организационен принцип за портала, показвайки колко различни възможности може да се свържат с всяко отделно ниво.

8. ОТГОВОРНОСТИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА НА НАЦИОНАЛНО И СЕКТОРНО РАВНИЩЕ

Разработването и прилагането на ЕКР съдържа в себе си обзор на европейското образование, обучение и по-широко обхватни системи за учене през целия живот и трябва да се отрази в още по-тясно сътрудничество и връзки между тях. ЕКР, и в частност новите препоръчителни дескриптори на степените, ще доведе до сериозно изместване на фокуса. Вземането предвид на резултатите от ученето, ще ни отдалечи от традиционната позиция да считаме програмите за учене като дефинитивни елементи на квалификациите.

ЕКР няма да успее, обаче, ако остане инициатива само на европейско ниво. Практическото влияние на ЕКР за ученето през целия живот зависи от степента, до която тя може да информира, насърчава и ориентира националното и секторно образование, обучение и политиките за учене и тяхното приложение. Работната цел ще бъде предимно връзката на квалификациите посредством националните системи/националните рамки с резултатите от ученето за всяка от степените на ЕКР.

Следните подсекции се отнасят до връзката между ЕКР и квалификационните рамки на национално и секторно равнище. Следните основни процеси се предлагат за взаимодействие между националните и секторни системи и рамки с ЕКР:

- Национална отговорност е да се дефинира как трябва да са свързани националните квалификационни структури (включително и рамките)¹⁸ със

¹⁷ Може да се направи и препратка към портали с подобна информация за възможностите за учене и работа. Например ERACAREERS портал за изследователи (<http://europa.eu.int/eracareers>).

¹⁸ Отделните квалификации не се обвързват самостоятелно с ЕКР, те се обвързват чрез структури, определени от компетентните национални институции

степените на ЕКР; ще се изисква определяне на насоки за улесняване на този процес. Трябва да се насърчава и създаването на връзка между националните и секторните системи и рамки.

- ЕКР ще осигурява обща препоръка, която може да ориентира, информира и насърчава развитието на образованието, обучението и ученето на секторно равнище. Където е възможно, тези секторни развития трябва бъдат свързани с националните рамки, като по този начин се улесняват трансфера и съпоставимостта.

8.1. Връзката между ЕКР и националните квалификационни рамки или националните системи за квалификации

Решавайки как специфична квалификация трябва да бъде свързана (чрез национални системи/рамки) с ЕКР е ключов въпрос за прилагането на ЕКР и за обезпечаване постигането на целите на ЕКР. Целта е процесът, чрез който квалификациите се свързват с ЕКР, да бъде подкрепен от процедури, насоки и примери, ако ЕКР се приеме като политика¹⁹.

Важно е да се отбележи, че регулирането на квалификациите е аспект от системата на учене, в която са придобити квалификациите. ЕКР не е регулаторен инструмент. Тя служи като препоръка за подпомагане на националните власти (агенции, институции, отделни личности и секторни организации) при определяне как квалификациите могат да се сравняват и отнасят към други квалификации в рамките на ЕКР.

ЕКР ще се разработва и прилага на доброволна основа, без да налага никакви юридически задължения. Въпреки това, ЕКР не може да бъде прилагана без ясни ангажименти от страна на националните институции за образование и обучение към приетите общи цели, принципи и процедури. Това изискване е ясно демонстрирано от Болонския процес за висшето образование, където доброволното, но ангажирано сътрудничество доведе до важни и трайни реформи.

Националните институции трябва да определят как квалификациите във

---

¹⁹ Предложението за използването на осемте степени в ЕКР, покривайки всички видове квалификации - от придобиването на базисни умения до най-високата квалификация на изследователите - означава, че обхватът на резултатите, определящи всяка отделна степен, е широк. Това не означава, че всяка отделна квалификация ще съдържа характеристиките на всеки резултат от тази степен. Това означава също, че квалификациите могат да притежават характеристики, които съответстват на резултатите от ученето на повече от една степен от ЕКР.

всяка отделна държава ще се свържат с ЕКР. От гледна точка на ЕКР, оптималния подход ще бъде, всяка страна да създаде единна Национална рамка на квалификациите и всяка страна да обвърже тази Национална рамка на квалификациите с ЕКР. Имайки предвид богатото разнообразие от национални системи на образование и обучение и етапите им на развитие, всяка страна трябва да стартира процеса, чрез който съществуващите квалификационни структури и системи (дали единна национална рамка или система от квалификации, или различни системи от квалификации) ще се свържат с ЕКР. Такъв процес трябва да улесни внимателното и гъвкаво приложение, в зависимост от условията във всяка страна. Следните критерии може да помогнат при утвърждаването на този процес:

- Националното министерство или министерства²⁰, отговарящи за квалификациите, трябва да дефинират и вземат решение относно обхвата на рамката (кои системи, подсистеми и отговорни институции да се включат).
- Създаване на ясна и видима връзка между квалификациите в системата или рамката и дескрипторите на степените на ЕКР.
- Прозрачност на процедурите за включване на квалификациите в различните национални системи или рамки.
- Дейности за осигуряване на качество на квалификациите в националните системи или рамки и съвместимост с развитието на осигуряването на качество по Болонския и Копенхагенския процеси.
- Националната система или рамка и връзката ѝ с ЕКР са препоръчани в документите, включени в портфолиото на Европас.
- Националната система за валидиране на неформалното и самостоятелното учене трябва да е съвместима с общите принципи, договорени на европейско равнище.
- Националните институции трябва да използват напълно възможностите, осигурени от системите за трансфер и натрупване на кредити, като подкрепят развитието и прилагането на интегриран механизъм за трансфер и натрупване на кредити за учене през целия живот.
- Отговорността на отделните заинтересувани групи към националните системи или рамки трябва да са ясно показани и описани.

---

²⁰ Може да се включат министерствата, отговорни за общото образование, професионалното образование и обучение, висшето образование и заетостта.

8.2. Съпоставимост на националните системи с ЕКР; принципи на самооценка и прозрачност

Важно е да се обсъжда процеса, чрез който всяка страна ще определи съпоставимостта на собствените си квалификации с ЕКР. Нещо повече, ще бъде подходящо да се посочи начина, по който всяка страна ще направи това.

Предлага се, процедурите за такава съпоставимост да се прилагат от всяка страна чрез самооценка. Компетентната национална институция или институции трябва да наблюдава този процес. Тъй като процесът е главно национален, той трябва да бъде обезпечен с включване на международни експерти в него. Важно е данните, подкрепящи този процес на самооценка, да идентифицират всеки от критериите за разработване и всичко това трябва да бъде посочено. Очакванията са, че данните ще включват всеки отделен критерий за разработване и ще има официално документиране на поетите решения и ангажименти, свързани със системите и рамките.

Друг ключов елемент ще бъдат съответните мрежи, обвързани с прозрачността на квалификациите, които поддържат публичният списък на страните, потвърдили завършването на процеса на самооценка. Трябва да се включат всички заинтересувани страни, включително мрежите ENIC и NARIC, мрежата NRP и Мрежата на националните центрове Европас.

Обобщавайки възможните ангажименти изложени по-горе, може да се очаква, че индивидуалните квалификации ще се сравняват чрез свързване на всяка квалификация със степен от ЕКР, посредством националната рамка или система. По този начин, различни квалификации на едно и също ниво, които са свързани с ЕКР, може да се сравняват посредством собствените им национални системи. Ключовият елемент ще бъде, че ако има повече от една действаща система в една страна, тогава ще има едно единствено решение на национално равнище за вземане на решение за свързването на всички такива системи със степените на ЕКР.

8.3 Секторна взаимовръзка с ЕКР

През декември 2004 г. в комюникето от Маастрихт е определено, че ЕКР:

‘...трябва да улеснява доброволното вземане на решения на европейско равнище, основано на компетенциите, и даващо възможност на секторите да отговарят на новите предизвикателства в образованието и обучението, породени от интернационализацията на търговията и технологиите’.

Изричната препоръка към секторните инициативи е важна, тъй като тя признава, че секторните стандарти и квалификации се разработват извън обсега на националните рамки или системи, и често се занимават с потребностите от европейски/международни решения в образованието и обучението. Прилагането на подходящите заключения от Маастрихтското комюнике изисква структура и набор от процедури, позволяващи систематично, доброволно разработване и обвързване на секторните стандарти с общите препоръчителни степени. Където е подходящо, осъществяването може да означава прилагане на общи принципи и инструменти от съответните заинтересовани лица в секторите. Особено е важно да се насърчи диалога между заинтересованите лица по отношение на това, как ЕКР би могла да послужи на секторно равнище. Следните точки може да се използват като начало на този диалог:

- ЕКР може да осигури обща препоръчителна позиция, която да ориентира, информира и насърчава развитието на образованието, обучението и ученето на секторно равнище, обръщайки внимание на нуждите на секторите и браншовете във всяка отделна страна както и на европейско / международно равнище.

- ЕКР може да осигури една обща препоръка, правейки възможна връзката на секторната инициатива с националните квалификации и така да улесни трансфера и съпоставимостта.

- Свързването на секторната рамка с ЕКР ще означава приемане на и обвързване с набор от критерии, отнасящи се до качеството и прозрачността.

- Решението за обвързване на секторните инициативи с ЕКР трябва да се децентрализира и осъществи от самите заинтересовани страни и институциите, които те определят, включително и представители на властта, отговорни за квалификациите на национално равнище.

- Критериите за свързване на секторната рамка с ЕКР трябва да бъдат прозрачни и външни участници (например националните власти и съответните компетентни органи) трябва да бъдат в състояние да оценяват дали договорените задължения са изпълнени (напр. относно осигуряване на качество и.т.н.).

- Трябва да има ясна и видима връзка между квалификациите в секторните рамки/системи и дескрипторите на степените от ЕКР.

- Ако е възможно, връзката между секторните рамки и ЕКР да бъде

насочена към съответните части на Европас портфолиото. Бъдещите разработки на Европас трябва да предвидят потребностите на секторите за прозрачност на квалификациите.

Съществуващите процеси и органи на европейско равнище трябва, до колкото е възможно, да бъдат използвани като база за такъв процес. Европейският секторен социален диалог ще е от голямо значение, както и Консултативния комитет по професионално образование и обучение.

Децентрализацията на решенията, прозрачността на процедурите и ясната ангажираност към общите критерии, ще бъдат ключовите характеристики на този подход. Трябва да е възможно за всеки - доставчици и потребители - да разбере ангажиментите на това равнище. Този документ за консултиране предвижда ЕКР да осигурява обща препоръчителна позиция, която ще направи възможна връзката между секторните инициативи и националните квалификации. Препоръчително е секторните инициативи да се развиват по такъв начин, че да станат съвместими с националните рамки. Общите препоръки, дадени от ЕКР, могат да улеснят този процес. Същевременно се признава, че квалификациите са отговорност основно на националните власти. Съответно, създаването на връзка между секторните и националните рамки изисква сътрудничество между съответните заинтересовани страни, включително националните власти за образование и обучение. Важно е да се отбележи, че там където има съгласие за такива връзки, това може да бъде ясно посочено във всяка разработвана европейска секторна рамка и така да се покаже националната връзка.

9. ЗАКЛЮЧЕНИЯ И ВЪПРОСИ ЗА КОНСУЛТАЦИЯ

Този документ представя аргументи за промяна на начина, по който рамките и системите за образование, обучение и учене през целия живот са понятийно свързани и организирани. Много може да се спечели, ако квалификациите са отворени в по-широк контекст за учене и среда, отколкото са сега. Формалното образование и обучение са неделима част от ученето през целия живот, и придобиването на знания, умения и по-широки компетенции на работното място, в свободното време и вкъщи, е с еднаква значимост. Европейската квалификационна рамка ще отговори на това предизвикателство, представяйки набор от препоръчителни степени и дескриптори, независими от

институциите на формалното образование и обучение, и изцяло базирани на резултатите от ученето.

Успехът на Европейската квалификационна рамка зависи много от нейната приложимост и достоверност за отделните учащи, образователни и обучаващи институции, работодатели и политици. Тези заинтересовани страни трябва да бъдат убедени, че Европейската мета – рамка е необходима и може пряко или косвено да даде своя принос за ученето през целия живот.

Доколкото този документ посочва някои възможни начини за функциониране на ЕКР, то самата рамка може да бъде разработена и приложена на основата на разширен процес на консултиране, който е отворен към конструктивни предложения и критични оценки за това, как най-добре да следваме Европейската мета – рамка за квалификации. Това е важно не само за техническата функционалност на рамката, но също така и за практическата приложимост и достоверност на бъдещата ЕКР, което е много тясно свързано с този процес на консултации.

9.1 Процес на консултиране

Процесът на широко обсъждане в европейски мащаб ще се осъществи в периода юли - декември 2005 г.. Той има за цел да покани всички експерти с пряк интерес към ЕКР, да представят своите мнения за структурата, съдържанието и целите на ЕКР. Ние специално ще уведомим и поканим 32-те страни (от ЕС, ЕАОС и страните кандидатки), участващи в Работната програма “Образование и обучение 2010”, да представят своите коментари. Тринайсетте страни, участващи в Болонския процес, но не взели участие в Работната програма “Образование и обучение 2010”, ще бъдат поканени да изразят своите коментари чрез Болонската група. Страните са поканени да организират свои национални консултации и ние предвиждаме участие на министерствата на образованието и заетостта, съответните институции и доставчици на квалификации.

В допълнение на това, организациите на европейските социални партньорски (работодатели и синдикати), секторните асоциации в областта на индустрията и услугите, както и съответните европейски мрежи по образование, обучение, изследване и предприемачество ще бъдат поканени да представят своите коментари. Документът за консултиране ще бъде публикуван в Интернет:

http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/consultations_en.html

Комисията ще наеме външни експерти да анализират и обобщат отговорите, получени в процеса на консултиране. Това ще стане публично достъпно по Интернет (например, чрез страницата на Главна дирекция “Образование и култура”). Резултатите от процеса на консултиране ще се представят на общата европейска конференция, която ще се организира през пролетта на 2006 г.

На тази основа, резултатите от процеса на консултиране ще спомогнат за подготовката на официално предложение за ЕКР, което да бъде представено от Комисията като препоръка на Съвета/Парламента през първата половина на 2006г.

Препоръката за ЕКР трябва да бъде последвана от финансова (и други форми на) подкрепа за заинтересованите страни на национално и секторно равнище (например, за разработването на националните квалификационни рамки за учене през целия живот). Новата интегрирана програма за учене през целия живот трябва да бъде използвана в подкрепа на прилагането на рамката.

На основа резултатите от консултирането трябва да се определи серия от пилотни проекти, занимаващи се с нуждите на националните институции и сектори. Времетраенето на тази пробна фаза трябва да отразява цялостната времева рамка за прилагане на ЕКР.

9.2 Въпроси за процеса на консултиране

Следните въпроси се считат за особено важни за разработването на ЕКР:

Обосновка на ЕКР

- Ще изпълни ли ЕКР най-важните цели и функции, заложиени в документа за консултиране?
- Какво е необходимо да се направи, за да заработи ЕКР на практика (за отделните граждани, за образователните и обучаващи системи, за пазара на труда)?

Препоръчителните степени и дескриптори

- Обхваща ли 8-степенната препоръчителна структура в достатъчна степен комплексния характер на ученето през целия живот в Европа?

- Обхващат ли дескрипторите на степените (таблица 1) адекватно резултатите от ученето и напредъка по степени?

- Какви трябва да бъдат съдържанието и ролята на “допълнителната и индикативна информация” за структурите на образование, обучение и учене и техния принос (таблица 2)?

- Как може да се свържат националните и секторни квалификации с предложените степени на ЕКР и дескрипторите на резултатите от ученето?

Национални квалификационни рамки

- Как може да се разработи във вашата страна Национална квалификационна рамка за учене през целия живот, която да отразява принципите на ЕКР?

- Как и за какъв период от време може да се разработи във вашата страна национална квалификационна система, приемаща подхода, основан на резултатите от ученето?

Секторни квалификации

- До каква степен може ЕКР да стане катализатор за развитие на секторно равнище?

- Как може да се използва ЕКР за по-систематично развитие на знанията, уменията и компетенциите на секторно равнище?

- Как могат заинтересованите страни на секторно равнище да бъдат включени в подкрепа на прилагането на ЕКР?

- Как може да се подобри връзката между секторното развитие и националните квалификации?

Взаимно доверие

- Как ЕКР може да допринесе за развитието на взаимно доверие (например, чрез общи принципи за осигуряване на качество) между заинтересованите страни, свързани с ученето през целия живот – на европейско, национално, секторно и местно равнище?

- Как може ЕКР да стане препоръка за подобряване на качеството на всички степени на ученето през целия живот?

ПРИЛОЖЕНИЕ 1: Резултати от ученето; развитие от степен 1 към степен 8

Забележка: Съдържанието на Приложение 1 е идентично със съдържанието на таблица 1 "Резултати от ученето", разликата е само в начина на представяне

	Степен 1	Степен 2	Степен 3	Степен 4	Степен 5	Степен 6	Степен 7	Степен 8
Знания	Помни основни общи знания	Помни и разбира основни знания в областта, обхвата на знанията е ограничен до факти и основни идеи	Прилага знания в областта, включващи процеси, техники, материали, инструменти, оборудване, терминология и някои теоретични идеи	Използва широк спектър от специфични за областта практически и теоретични знания	Използва широк спектър от практически и теоретични знания, често специализиран и в областта и показва, че осъзнава границите на знанията си	Използва подробни практически и теоретични знания в областта. Някои от знанията са водещи в областта и включват критично разбиране на теории и принципи	Използва високо специализирани практически и теоретични знания в областта. Някои от знанията са водещи в областта. Тези знания формират основата за оригиналност в разработването и/или прилагането на идеи. Показва критично осъзнаване на знанията в областта и връзките между различните области	Използва специализиран и знания за критичен анализ, оценка и синтез на нови и сложни идеи, които са водещи в областта. Разширява или предефинира съществуващите знания и/или професионалната практика в областта или във връзките между различни области
Умения	Прилага	Прилага	Използва	Развива	Развива	Показва	Прави	Изследва,

	Степен 1	Степен 2	Степен 3	Степен 4	Степен 5	Степен 6	Степен 7	Степен 8
	основни умения за изпълнение на прости задачи	умения и ключови компетенции ²¹ за изпълнение на задачи, водени от правила, определящи рутинна дейност и стратегии Избира и прилага основни методи, средства и материали	редица специфични за областта умения за изпълнение на задачите и показва лична интерпретация чрез избор и приспособяване на методи, средства и материали. Оценява различни подходи към задачите	стратегически подходи към задачите в работата или ученето, като прилага специализиран и знания и използва експертни източници на информация. Оценява резултатите от гледна точка на прилаган стратегически подход	стратегическо и творческо отношение при изследване на решения за добре дефинирани конкретни и абстрактни проблеми Показва възможност за трансфер на теоретични и практически знания в разработването на решения на проблемите	майсторско владение на методи и инструменти в сложни и специализиран и области и демонстрира иновации в прилаганите методи Намира и поддържа аргументи при решаване на проблеми	основана на изследвания диагноза на проблемите чрез интегриране на знания от нови или интердисциплинарни области и прави преценки с помощта на непълна или ограничена информация Развива нови умения в отговор на появяващи се други знания и техники	формулира, създава, прилага и адаптира проекти, които водят до нови знания и нови процедурни решения
Лични и професионални резултати								
<i>(а) Самостоятелност и отговорност</i>	Изпълнява трудови или учебни задачи под пряко ръководство и показва лична ефективност в проста и стабилна работна среда.	Поема ограничена отговорност за подобряване изпълнението в работата или ученето в проста и стабилна работна среда	Поема отговорност за изпълнението на задачите и показва известна независимост в работата или ученето в относително	Управлява ролята си под чуждо ръководство в работната или учебната среда, която обикновено е предвидима, с включени	Самостоятелно управлява проекти, които изискват решаване на проблеми, с редица фактори, някои, от които взаимодействат	Показва възможност за създаване на администрация, отговорност за управление на средства и екипи в непредвидима работна или	Показва лидерство и иновация в работата или в ученето, в непозната, сложна и непредвидима среда, изискваща	Показва постоянно лидерство, иновация и самостоятелност в работна и учебна среда, които са нови и изискват решаването на

²¹ <http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/doc/basic2004.pdf>

	Степен 1	Степен 2	Степен 3	Степен 4	Степен 5	Степен 6	Степен 7	Степен 8
		и в познати, хомогенни групи	стабилна работна среда с някои променящи се фактори.	редица фактори, водещи до промяна и където някои фактори са взаимосвързани. Прави предложения за подобряване на резултатите Контролира рутинната работа на другите и поема известна отговорност за обучение на други лица.	т и водят до непредвидими промени Показва творчество при разработването на проекти Ръководи хора и оценява своето и чуждото изпълнение Обучава другите и развива екипната работа	учебна среда, изискваща решаването на сложни проблеми с множество взаимодействия фактори. Показва творчество в разработването на проекти и показва инициативност в управленски процеси, включващи обучение на други лица за изграждане на екипната работа	разрешаване на проблеми, с редица взаимодействия фактори Оценява стратегическото изпълнение на екипа	проблеми, включващи много взаимодействия фактори.
(б) Компетенции за учене	Приема насочване в ученето	Търси насочване в ученето	Поема отговорност за собственото учене	Показва самостоятелна насоченост в ученето	Оценява своето учене и определя потребностите си за понататъшно учене	Постоянно оценява своето учене и определя потребностите си за понататъшно учене	Показва самостоятелност в насочването на учене и високо равнище на разбиране на учебния процес	Показва капацитет за постоянна ангажираност с разработването на нови идеи или процеси и високо равнище на разбиране на учебния процес.
(в) Комуникативни	Отговаря на проста	Отговаря на проста, но	Създава (и отговаря на)	Създава (и отговаря на)	Изразява идеи по добре	Комуникира, предава идеи,	Предава резултатите от	Комуникира с властите, като

	Степен 1	Степен 2	Степен 3	Степен 4	Степен 5	Степен 6	Степен 7	Степен 8
и социални компетенции	писмена или вербална комуникация Показва своята социална роля	детайлна писмена или вербална комуникация Приспособява ролята си в различни социални условия	детайлна писмена или вербална комуникация. Поема отговорност за самостоятелно разбиране и поведение	детайлна писмена или вербална комуникация в необичайни ситуации Прилага самостоятелно разбиране за промяна на поведението си	структуриран и адекватен начин пред наблюдатели, супервайзъри и клиенти, като използва качествена и количествена информация Изразява широк вътрешен мироглед, показва ангажираност с други хора	проблеми и решения на специализирана и неспециализирана аудитория, като използва редица техники, включващи количествена и качествена информация. Изразява широк вътрешен мироглед, определящ солидарност с други хора	проекти, методи и обобщения на специализирана и неспециализирана аудитория, използвайки подходящи техники Разглежда внимателно и отразява социалните норми и отношения и действията за тяхната промяна	се ангажира с критичен диалог със специалисти Разглежда внимателно и отразява социалните норми и отношения и води действията за тяхната промяна
(г) Професионални и компетенции	Показва разбиране на процедурите за решаване на проблеми	Решава проблеми, като използва предоставена му информация	Решава проблеми като използва добре познати източници на информация и взема предвид някои социални последици.	Решава проблеми като обобщава информация от експертни източници и взема предвид съответните социални и етични особености	Формулира отговори за абстрактни и конкретни проблеми Показва опит в оперативно взаимодействие в областта Прави преценки, основани на познаване на съответните социални и етични аспекти	Набира и интерпретира подходящи данни в областта, предназначени за решаване на проблеми Показва опит в оперативно взаимодействие в сложна околна среда Прави преценки, основани на	Решава проблеми чрез интегриране на комплексни източници на знание, които понякога са непълни, в нова и непозната среда. Показва опит в оперативно взаимодействие в управлението на промяната	Критичен анализ, оценка и синтез на нови и комплексни идеи и стратегическо вземане на решения, основано на тези процеси. Показва опит в оперативното взаимодействие с капацитет за стратегическо

	Степен 1	Степен 2	Степен 3	Степен 4	Степен 5	Степен 6	Степен 7	Степен 8
						социалните и етични аспекти, появяващи се по време на учене или работа.	в сложна околна среда. Отговаря на научните, социалните и етични аспекти, проявяващи се по време на учене или работа.	вземане на решения в сложна околна среда. Чрез действия насърчава социалния и етичен напредък

ПРИЛОЖЕНИЕ 2 Обобщение на степените на ЕКР

Степен по ЕКР	Кратък индикатор на степента на квалификация
1	Квалификациите от степен 1 признават основни общи знания и умения и способността да се извършват прости задачи под пряко ръководство в структурирана среда. Развитието на уменията за учене изисква структурирана подкрепа. Тези квалификации не са свързани със специфика в работата и често се търсят от хора без квалификация.
2	Квалификациите от степен 2 признават ограничен обхват на знания, умения и по-широки компетенции, които са главно конкретни и общи по своята същност. Уменията се прилагат под контрол в контролирана среда. Учащите носят ограничена отговорност за своето учене. Някои от тези квалификации са свързани със специфика на извършваната работа, но повечето признават обща подготовка за работа или учене.
3	Квалификациите от степен 3 признават общи и специфични за дадена област практически и теоретически знания. Те признават също така и способността да се изпълняват задачи под чуждо насочване. Учащите носят отговорност за своето учене и имат ограничен практически опит в отделни аспекти на работата или ученето.
4	Квалификациите от степен 4 признават значителни, специфични за дадена област, практически и теоретически знания и умения. Те признават способността да се прилагат специализираните знания, умения и компетенции, самостоятелно да се решават проблеми и да се контролират другите. Учащите показват самостоятелна насоченост в ученето и притежават практически опит в работата или ученето в обичайни и извънредни ситуации.
5	Квалификациите от степен 5 признават обширни теоретически и практически знания, включително и знания, съответстващи на определена област в ученето или работата. Те също така признават способността да се прилагат знанията и уменията в разработване на стратегически решения за добре определени абстрактни или конкретни проблеми. Уменията за учене дават основата за автономно учене, а квалификациите водят до опит в оперативното взаимодействие в работата или ученето, включително мениджмънт на хора и проекти.
6	Квалификациите от степен 6 признават подробни теоретически и практически знания, умения и компетенции, свързани с областта на учене или работа, като някои са водещи в съответната област. Тези квалификации признават прилагането на знания при намирането и поддържането на аргументи, при решаването на проблеми и извършването на оценки, като се вземат предвид социалните и етичните аспекти. Квалификациите на тази степен включват резултати, подходящи за професионален подход на действие в комплексна среда.
7	Квалификациите от степен 7 признават самостоятелно насоченото теоретическо и практическо учене, част, от което е водещо в специализирана област, и дава основата за оригиналност в разработването и/или прилагането на идеи, често в рамките на изследователски контекст. Тези квалификации признават способността да се интегрират знания и да се формулират оценки, като се вземат предвид социалните и етични аспекти и отговорности. Те отразяват също така и опита в управление на промяната в комплексна среда.
8	Квалификациите от степен 8 признават систематично висше овладяване на високоспециализирана област на знание и способност за критичен анализ, оценка и синтез на нови и комплексни идеи. Те също така признават способността да се откриват, разработват, прилагат и адаптират сериозни изследователски процеси. Тези квалификации признават лидерски опит в разработването на нови и творчески подходи, които разширяват или предефинират съществуващи знания или професионална практика.

ПРИЛОЖЕНИЕ 3: Допълване на Дъблинските дескриптори и дескрипторите на ЕКР

Долната таблица представя накратко мястото на Дъблинските дескриптори (подчертаният текст) във висшите степени на ЕКР.

Степен 5	Степен 6	Степен 7	Степен 8
<p><u>Използва широк спектър от практически и теоретични знания, често специализирани в областта</u> и показва, че осъзнава границите на знанията</p>	<p><u>Използва подробни практически и теоретични знания в областта. Някои от знанията са водещи в областта и изискват критично разбиране на теории и принципи</u></p>	<p><u>Използва високо специализирани практически и теоретични знания в областта, някои от които са водещи в областта. Тези знания формират основата за оригиналност в разработването и/или прилагането на идеи.</u></p> <p>Показва критично осъзнаване на знанията в областта и връзките между различните области</p>	<p><u>Използва специализирани знания за критичен анализ, оценка и синтез на нови и сложни идеи, които са водещи в областта.</u></p> <p><u>Разширява или предефинира съществуващите знания и/или професионална практика в областта или във връзките между различни области</u></p>
<p><u>Развива стратегическо и творческо отношение при търсене на решения за добре дефинирани конкретни и абстрактни проблеми</u></p> <p><u>Показва възможност за трансфер на теоретични и практически знания в разработването на решения на проблемите</u></p>	<p>Показва майсторско владене на методите и средствата в сложни и специализирани области и демонстрира иновации в прилаганите методи</p> <p><u>Разработва и поддържа аргументи за решаване на проблеми</u></p> <p>Показва новаторство по отношение на методите, използвани за решаване на проблеми</p>	<p><u>Интегрира знанията от нови или интердисциплинарни области, за да направи основана на изследвания диагноза на проблемите</u></p> <p><u>Прави преценки с помощта на непълна или ограничена информация</u></p> <p>Развива нови умения в отговор на нопоявяващи се знания и техники</p>	<p>Изследва, формулира, създава, прилага и адаптира проекти, които водят до нови знания и нови процедурни решения</p> <p><u>Показва възможност за критичен анализ, оценка и синтез на нови и сложни идеи.</u></p>
<p>Самостоятелно управлява проекти, които изискват решаване на проблеми, с редица фактори, някои, от които взаимодействат и водят до непредвидими промени</p> <p>Ръководи други хора и оценява своето и чуждото изпълнение</p> <p>Обучава другите</p>	<p>Поема отговорност за създаване на администрация, управление на средства и екипи в непредвидима работна или учебна среда, изискваща решаването на сложни проблеми. Налице са множество взаимодействащи фактори, които правят средата непредвидима.</p> <p>Показва творчество в</p>	<p><u>Показва лидерство и иновация в непозната работна или учебна среда, изискваща решаване на проблеми с редица взаимодействащи фактори, някои, от които се променят и правят по този начин средата комплексна и непредвидима</u></p> <p>Оценява стратегическото</p>	<p><u>Показва постоянно лидерство, иновация и самостоятелност в сложна и непредвидима работна или учебна среда, изискваща решаването на проблеми, включващи много взаимодействащи фактори, някои, от които се променят и не могат да се предвидят</u></p>

Степен 5	Степен 6	Степен 7	Степен 8
<p>работници/обучавани и развива екипната работа</p> <p>Показва творчество при разработването на проекти</p>	<p>разработването на проекти и поема инициатива в управленския процес</p> <p>Обучава другите работници/обучавани и развива екипната работа</p>	<p>изпълнение на екипа</p>	
<p><u>Показва самостоятелна насоченост в ученето и самоосъзнаването, включително определя потребностите си от понататъшно учене</u></p>	<p><u>Постоянно оценява своето учене и определя потребностите си за понататъшно учене</u></p>	<p><u>Показва самостоятелност в посоката на учене</u></p>	<p>Показва капацитет за постоянна ангажираност с разработването на нови идеи или процеси и има висока степен на разбиране на учебния процес.</p>
<p><u>Изразява идеи по добре структуриран и единен начин пред експерти, наблюдатели и клиенти, като използва качествена и количествена информация</u></p> <p>Изразява широк вътрешен миросглед, показващ ангажираност с други хора</p>	<p><u>Предава количествена и качествена информация, идеи, проблеми и решения на специализирана и неспециализирана аудитория, като използва редица техники.</u></p> <p>Изразява широк вътрешен миросглед, изразяващ солидарност с други хора</p>	<p><u>Предава резултати от проекти, методи и обобщения на специализирана и неспециализирана аудитория, използвайки различни техники</u></p> <p>Разглежда внимателно и отразява социалните норми и взаимоотношения, действа за тяхната промяна</p>	<p><u>Комуникира авторитетно, с колегите - специалисти</u></p> <p>Разглежда внимателно и отразява социалните норми и взаимоотношения, действа за тяхната промяна</p>
<p>Показва опит в оперативно взаимодействие в областта</p>	<p>Показва опит в оперативно взаимодействие в сложна среда</p>	<p>Показва опит в оперативно взаимодействие в управлението на промяната в сложна околна среда.</p>	<p>Показва опит в оперативно взаимодействие с капацитет за стратегическо вземане на решения в сложна околна среда.</p>
<p><u>Формулира отговори за абстрактни и конкретни проблеми</u></p>	<p><u>Набира и интерпретира подходящи данни в областта, с цел решаване на проблеми</u></p>	<p><u>Решава проблеми чрез интегриране на комплексни източници на знание, които са понякога непълни и в нова и непозната среда.</u></p>	<p><u>Показва критичен анализ, оценка и синтез на нови и комплексни идеи и стратегическо вземане на решения, основано на тези процеси</u></p>
<p>Прави преценки, основани на познаване на съответните социални и етични аспекти</p>	<p><u>Прави преценки, основани на социалните и етични аспекти, появяващи се по време на учене или работа.</u></p>	<p><u>Отговаря на научните, социалните и етични аспекти, проявяващи се по време на работа или учене.</u></p>	<p><u>Чрез действия развива социалния и етичен напредък</u></p>

ПРИЛОЖЕНИЕ 4 Членове на експертната група по ЕКР:

Експерти

Stephen ADAM
Bastian BAUMANN
Mogens BERG
Lucien BOLLAERT
Berndt ERICSSON,
Robert WAGENAAR
Eva GONCZI
John JONES
Karin KUESSNER
Petri LEMPINEN
Sean Ó FOGHLÚ
Georg PISKATY
Francis PETEL

Осигурена подкрепа на експертната група от:

Mike COLES Qualifications and Curriculum Authority, UK

Съществена подкрепа бе оказана от Европейския център за развитие на професионалното обучение (Cedefop) и Европейската фондация за обучение (ETF).

ПРИЛОЖЕНИЕ 5 Кратък речник на ключовите термини

Този речник е базиран на работата на Cedefop върху терминологията. Термините, представени тук, са допълнение към термините от глава 4 на този документ.

акредитация (на програми, институции)

Процес на признаване на институция за образование или обучение, програма за обучение или услуга, одобрено от съответните законодателни или професионални власти, след отговаряне на предварително определени стандарти.

оценяване

Съвкупност от методи и процеси, използвани за оценка на постиженията в областта на знанията и културата (знания, ноу-хау, умения и компетенции) на индивида, обикновено водещи до получаване на удостоверение (свидетелство).

оценяваща институция

Институция, издаваща удостоверения или дипломи за квалификация, официално признавайки постиженията на отделния човек, според стандартна процедура за оценка.

базисни умения (ключови компетенции)

Уменията и компетенциите, необходими за съществуване в съвременното общество, например: слушане, говорене, четене, писане и математика.

свидетелство (удостоверение) / диплома

Официален документ, издаван от оценяваща институция, който отразява постиженията на отделния човек, следвайки стандартната процедура за оценка.

удостоверяване (на знанията, уменията и компетенциите)

Процесът на официално валидиране на знания, ноу-хау, и/или умения и компетенции придобити от отделния човек, следвайки стандартна процедура за оценка. Удостоверения или дипломи се издават от акредитирани институции.

съпоставимост на квалификациите

Степента, до която е възможно да се установи съответствие между степента и съдържанието на формалните квалификации (сертификати или дипломи) на секторно, регионално, национално или международно равнище.

продължаващо образование и обучение

Образование или обучение след началното образование или след започване на трудовия живот, имащо за цел да подпомогне хората да:

- *повишат или осъвременят своите знанията и/или умения;*
- *придобият нови умения за кариерна мобилност или преквалификация;*
- *да продължат личното си и професионално развитие;*

учебна програма

Набор от дейности за започване на курс за обучение. Това включва дефиниране на целите на обучение, съдържанието, методите (включително и оценката) и материалите, както и ангажиментите на учители и обучаващи.

формално учене

Учене, което се извършва в организирана и структурирана среда (в училище / център за обучение или на работното място) и е изрично обозначено като учене (по отношение на цели, време или ресурси). Формалното учене е съзнателно от гледна точка на обучавания. То обикновено води до получаване на свидетелство (удостоверение).

самостоятелно учене

Учене в резултат на ежедневните дейности, свързани с работата, семейството или свободното време. То не е организирано или структурирано по отношение на целите, времето или помощта при ученето. Самостоятелното учене, в повечето случаи, е непреднамерено от гледна точка на обучавания. То, обикновено, не води до получаване на свидетелство (удостоверение).

начално образование / обучение

Общо или професионално образование, осъществено в образователната система, обикновено преди започване на трудовия живот.

Коментар:

а) някои обучения, предприети след започване на трудовия живот, може да се считат като начално обучение (например: преквалификация).

б) началното образование и обучение може да се осъществи на всяка степен на общото или професионално образование (редовно училищно обучение или алтернативно обучение) или чрез чиракуване.

знание

Фактите, чувствата или опита, придобити от отделния човек или група от хора.

учене през целия живот

Всички дейности за учене, предприети през целия живот, с цел повишаване на знанията, уменията и/или квалификациите по лични, социални и/или професионални причини.

неформално учене

Учене, обхванато в планирани дейности, които не са явно обозначено като учене (по отношение на целите на учене, времето за учене или помощта при учене), но които съдържат важен учебен елемент. Неформалното учене е съзнателно от гледна точка на учащия. То, обикновено, не води до издаване на свидетелство (удостоверение).

програма (за образование и обучение)

Съвкупност от дейности, учебно съдържание и/или методи, използвани да се постигнат образователни цели или цели на обучението (придобиване на знания, умения или компетенции), организирани в логическа последователност за определен период от време.

признаване

(а). *Официално признаване*: процесът на даване на официален статус на уменията и компетенциите

- чрез издаване на свидетелство (удостоверение) или
- чрез потвърждаване на еквивалентност, кредитни единици, валидиране на придобити умения и/или компетенции,

и/или

(б). *Социално признаване*: признаване на стойността на уменията и/или компетенциите от икономически и социални институции / организации.

регулирана професия

Професионална дейност или група от професионални дейности, достъпът до които, и практикуването им (или една от техните форми) е пряко или косвено подчинено на законодателно, регулаторно или административно решение, отнасящо се до притежаването на специфични професионални квалификации.

сектор

Терминът “сектор” се използва, както за дефиниране на категория от компании, на базата на тяхната основна икономическа дейност, продукт или технология (химия, туризъм), така и за пресечна/хоризонтална професионална категория (информационно-комуникационни технологии, маркетинг или човешки ресурси).

Коментар: следните разграничения са общоприети:

а) между *публичния сектор* (управление на различни равнища и контролирани от правителството организации) и *частния сектор* (частния бизнес).

б) Между *първичния сектор* (земеделие, лесовъдство, риболов, лов, минна индустрия и добивна индустрия), *вторичен* сектор (промишленост, производство на газ и електричество, водни запаси, строителство) и *третичен сектор* (услуги, като например: транспорт, складиране и съхранение, търговия, финансиране и застраховане, както и обществения сектор).

секторна квалификация

Квалификация, прилагана от група компании, принадлежащи към един и същ сектор, с цел задоволяване на общите нужди от обучение.

умение

Знанията и опита, необходими за изпълняване на определена задача или работа.

прозрачност на квалификацията

Степента, до която стойността на квалификациите може да бъде установена и сравнена на пазара на труда и пазара на обучение (секторна, регионална, национална или международна).

валидиране на (неформално и самостоятелно учене)

Процесът на оценяване и признаване на широк спектър от знания, ноу-хау, умения и компетенции, които хората развиват през целия си живот в различна среда, например чрез образование, работа и дейности в свободното време.

оценяване на ученето

Процесът на признаване на участието в ученето (формално или неформално) и на резултатите от него, с цел осъзнаване на истинската стойност на ученето и възнаграждение на вложените в него усилия.